

Univerzita Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bakalářská práce

**SOUBOR UČEBNÍCH
MATERIÁLŮ A POMŮCEK PRO
VÝUKU TÉMATU SVĚTOVÁ
NÁBOŽENSTVÍ**

Vypracovala: Ludmila Bartlová

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Olomouc 2022

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo): Ludmila Bartlová (R19187)

Studijní program: Geografie pro vzdělávání (maior) / Historické vědy (minor)

Název práce: Soubor učebních materiálů a pomůcek pro výuku tématu světová náboženství

Title of thesis: A set of teaching materials and utilities for teaching the topic of world religions

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Rozsah práce: 52 stran, 5 vázaných příloh

Abstrakt: Bakalářská práce se zabývá problematikou náboženství, především světových náboženství. Toto téma zkoumá v učebnicích zeměpisu a občanské výchovy / společenských věd. Cílem práce je vytvoření pěti pracovních listů zabývajících se tímto tématem. Teoretická část objasňuje pojmy a postupy, které souvisí s tvorbou pracovních listů, vymezení učebních úloh, přiblížení některých taxonomií výukových cílů a především pracovních listů. Přibližuje jejich zařazení, funkce, využití ve výukovém procesu a samotnou teorii tvorby pracovních listů. Praktickou část tvoří vlastní pracovní listy, při jejichž tvorbě bylo vycházeno z teoretické části.

Klíčová slova: pracovní listy, učební úlohy, náboženství, křesťanství, islám, judaismus, hinduismus, buddhismus, taxonomie učebních úloh, Bloomova taxonomie, analýza učebnic

Abstract: This bachelor thesis concerns with problematics of religion, mainly with world's religion. This topic is investigated in Geography and Civics / Social science textbooks. The objective of this thesis is to create five work sheets that follow up abovementioned topic. Theoretical part occupies with clarifying terms and procedures which relate to creation of those work sheets, their submission, function, usage in educational process and the theory of producing work sheets. Practical part consists of work sheets as such, their creation was based on the theoretical part.

Keywords: work sheets, learning exercises, religion, Christianity, Islam, Judaism, Buddhism, Hinduism, taxonomoy of learning exercises, Bloom's taxonomy, textbook analysis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila literaturu a zdroje uvedené v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci dne

.....

Ludmila Bartlová

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za trpělivost, a především vstřícnost při vedení práce, za velmi podnětné připomínky a cenné rady při konzultacích, které byly vždy přínosem.

Děkuji také své rodině a blízkým za podporu při psaní bakalářské práce i celém mém studiu.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Ludmila BARTLOVÁ
Osobní číslo: R19187
Studijní program: B0114A330002 Geografie pro vzdělávání
Téma práce: Soubor učebních materiálů a pomůcek pro výuku tématu světová náboženství
Zadávající katedra: Katedra geografie

Zásady pro vypracování

Cílem bakalářské práce je vytvoření souboru učebních materiálů a pomůcek pro výuku tématu světová náboženství v rámci předmětů zeměpis / geografie a základy společenských věd. Autorka práce uvede obsahovou analýzu tématu na základě dostupných učebnic pro základní a střední školy, seznámí se s dostupnými pracovními sešity a s principy tvorby pracovních sešitů a pracovních listů v zeměpisě. Na základě těchto znalostí vytvoří soubor pěti pracovních listů určených pro výuku na základní škole.

Rozsah pracovní zprávy: 5 000 – 8 000 slov
Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam doporučené literatury:

Práce využije:

1. soubor dostupných učebnic pro základní a střední školy
2. pracovní sešity ze zeměpisu
3. učebnice didaktiky geografie a didaktiky a soubor odborných článků o tvorbě učebních pomůcek
4. dostupné zdroje obrazových materiálů, videí a textů na internetu.

Bibliografie doporučené literatury bude upřesněna v rámci předmětu bakalářská práce z geografie 1.

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 22. ledna 2021
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2022

LS.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

prof. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 22. ledna 2021

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Cíle práce	10
3. Učební úlohy.....	10
3. 1 Uvedení do problematiky.....	10
3. 2 Parametry učebních úloh	11
4. Taxonomie učebních úloh.....	12
4. 1 Bloomova taxonomie	12
4. 2 Revidovaná verze Bloomovy taxonomie	14
4. 3 Taxonomie učebních úloh podle D. Tollingerové (1970).....	15
5. Pracovní listy	16
5. 1 Klasifikace materiálních didaktických prostředků	16
5. 2 Význam pracovního listu	17
5. 3 Tvorba pracovního listu	18
5. 3. 1 Obecné zásady	18
5. 3. 2 Postup při tvorbě pracovního listu podle Tymrákové, Jedličkové a Hradilové:	19
6. Analýza vybraných učebnic.....	19
6. 1 Zhodnocení jednotlivých řad učebnic.....	28
6. 1. 1 Vydavatelství Taktik – zeměpis.....	28
6. 1. 2 Nakladatelství Fraus – zeměpis	29
6. 1. 3 Nakladatelství NOVÁ ŠKOLA, s. r. o. – zeměpis	29
6. 1. 4 Nakladatelství Fraus – Občanská výchova	30
6. 1. 5 Nakladatelství Nová škola, s. r. o. – občanská výchova.....	30
6. 2 Celkové zhodnocení.....	31
7. Pracovní listy	32
7. 1 Pracovní list č. 1.....	33
7. 2 Pracovní list č. 2.....	35
7. 3 Pracovní list č. 3.....	37
7. 4 Pracovní list č. 4.....	39
7. 5 Pracovní list č. 5.....	41
8. Hodnocení vytvořených pracovních listů	43
8. 1 Celkové zhodnocení pracovních listů	43
8. 2 Poznátky k úpravám konkrétních úloh	44
9. Závěr	44
10. Summary	46

11. Seznam literatury a zdrojů	48
11. 1 Seznam literatury	48
11. 2 Seznam obrázků.....	49
Přílohy (aktualizovaná verze pracovních listů po korektuře)	

1. Úvod

Náboženství je součástí každé kultury, ovlivňuje životy mnoha lidí v různých oblastech, a to jak v osobním životě, tak na úrovni celých států. Příkladem mohou být náboženské konflikty apod. Náboženství se v českém školství probírá částečně v občanské výchově, zeměpise a dějepise. Jak ukáže i tato práce, často tomuto tématu není dán dostatečný prostor. Bakalářská práce se zabývá výukou tématu světových náboženství v rámci učebnic zeměpisu a občanské výchovy / společenských věd.

Motivací k napsání této práce byl fakt, že je mnohdy téma náboženství ve výuce opomíjeno. Což je paradoxem, protože náboženství ovlivňuje nás všechny, i ty, kteří se považují za ateisty či nevěřící. Náboženství totiž pomáhalo v nějaké míře formovat kulturu, mentalitu a zvyky všech národů. Pokud například neznáme základní informace o islámu, nemůžeme pochopit, jak fungují státy a mentalita lidí, kde toto náboženství převažuje a zdejší občany velmi výrazně ovlivňuje. Česká republika je považována za ateistický stát, ale i u nás vidíme, že křesťanství ovlivňuje život nás všech dodnes. Základním příkladem je slavení Vánoc či Velikonoc, které nějakým způsobem slaví většina občanů, nebo to, že větší část podniků a firem má v neděli zavřeno a nepracuje se. Další motivací k psaní této práce bylo její pedagogické téma, možnost více se seznámit s tematikou tvorby pracovních listů, jejich funkcemi ve výuce apod. Tato problematika je součástí pedagogické praxe, proto je pro mě, jako studentku pedagogického oboru, přínosná.

Cílem práce je vytvoření pěti pracovních listů vztahujících se k tématu světová náboženství. Pomocí analýzy vybraných učebnic zeměpisu a občanské výchovy bude zjištěno, v jaké míře se učebnice náboženství věnují. Jelikož bylo prozkoumáno pouze pět ucelených řad učebnic, nelze závěry brát paušálně. Mohou ale postačit k částečné představě toho, kolik se o náboženství v rámci těchto dvou předmětů na základní škole vyučuje.

2. Cíle práce

Cílem bakalářské práce je vytvoření souboru pěti pracovních listů pro výuku tématu světová náboženství. Pracovní listy by měly být využitelné ve výuce. Vedlejším cílem je zároveň na příkladu vybraných řad učebnic ukázat, kolik je dáno prostoru výuce náboženství. Bakalářská práce zkoumá náboženství v českých učebnicích zeměpisu a občanské výchovy / společenských věd na základních školách, popřípadě víceletých gymnáziích. Bude použita analýza vybraných učebnic, při které bude zjištěno, do jaké hloubky je téma náboženství rozebíráno. Z analýzy vznikne souhrnný text, který by mohl být brán jako výukový materiál. Bude obsahovat souhrn všech informací o náboženství celkově i jednotlivých světových náboženstvích, které se vyskytují ve zkoumaných učebnicích.

Práce by měla odpovědět na tyto výzkumné otázky: **1.** Je dán ve výuce zeměpisu a občanské výchovy dostatečný prostor výuce tématu náboženství, nebo je to spíše opomíjené téma? **2.** V čem jsou základní rozdíly v jednotlivých vybraných učebnicích? **3.** Vyplývá ze zkoumaných učebnic, že by existoval určitý rámec informací o náboženství, které by učebnice měly obsahovat? Tyto otázky budou zodpovězeny v závěru práce.

Na začátku práce je stanoveno pár hypotéz, které budou v závěru práce potvrzeny, nebo vyvráceny. **1.** Při výuce náboženství v rámci obou předmětů budou vždy přiblíženy v dané výukové řadě všechna světová náboženství. **2.** V učebnicích zeměpisu bude náboženství rozebíráno více povrchně, zaměřené převážně na rozmístění ve světě. **3.** V učebnicích občanské výchovy bude náboženství rozebíráno více do hloubky, především jak ovlivňuje věřící v jejich životě apod.

3. Učební úlohy

3.1 Uvedení do problematiky

Učební úlohy jsou jedním z nejdůležitějších nástrojů řízení učení i spouštěčem aktivity žáků. Zároveň slouží jako nejúčinnější prostředek k ověření naplnění stanovených výukových cílů. Využívá jich každý učitel ve své každodenní praxi. Lze sem zahrnout všechna učební zadání. Velmi důležitá je u nich vhodná a správná formulace. (Kalhous, Obst a kol., 2002) Jak uvádí Řezníčková a Matějček učební úlohy jsou nepostradatelnou součástí pedagogické komunikace. Dále zdůrazňují, že neexistuje jednotná definice a vymezení. (Řezníčková, Matějček, 2014, s. 5)

Zdeněk Kalhous uvádí definici učebních úloh podle D. Holoušové (1983) jako: „širokou škálu všech učebních zadání, a to od nejjednodušších úkolů, vyžadující pouhou pamětní reprodukci poznatků, až po složité úkoly, vyžadující tvořivé myšlení.“ (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 329) Učební úlohy by měly být podřízeny výukovému cíli, vycházet z něj a zároveň být v závěrečné fázi prostředkem zpětné vazby, kterým si učitel i žáci ověří, zda výukový cíl splnili. (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 329)

Při hledání jednotného vymezení či definice učebních úloh zjistíme podle Řezníčkové a Matějčka, že učební úlohy: „... představují impulz, který podněcuje určité aktivity žáků. Edukační proces nejen rozehrávají (tj. umožňují navázat kontakt se žáky, probudit jejich zájem o učivo a zjistit, jaké mají žáci představy o novém učivu před jeho objasňováním), ale také podmiňují jeho průběh, kvalitu, formu, organizaci i výsledky.“ (Řezníčková, Matějček, 2014, s. 5)

3. 2 Parametry učebních úloh

Formativní parametr je spjat s hlavním posláním učebních úloh. Učební úlohy pomáhají utvářet (formovat) osobnost žáků. Pokud bychom na problematiku nahlíželi v rámci výuky geografie, tak učební úlohy rozvíjí převážně jejich dosažené poznání, způsoby poznání, uvažování, a také vedou k osvojování geografických znalostí a dovedností žáků. Současně formují další osobnostní vlastnosti žáků, jakými jsou trpělivost, systematickosti apod. Formativní parametr vyžaduje, aby bylo na učební úlohy nahlíženo jako na systém, který je tvořen vzájemně provázanými postupnými kroky, pomocí nichž směřujeme k naplnění cíle hodiny, a zároveň celého předmětu. (Řezníčková, Matějček, 2014, s. 7)

Operační parametr představuje procesuální stránku učebních úloh. Pomocí různých podob zadání učební úlohy v určité míře podmiňují činnosti, které je nutné provést, aby dané zadání bylo splněno. (Řezníčková, Matějček, 2014, s. 7)

Obsahový parametr lze specifikovat dvěma způsoby. V prvním je zastoupen tematickým zaměřením úlohy. Pomocí této charakteristiky se ve školní praxi úlohy nejčastěji pojmenovávají a třídí. Druhý způsob využívá obecněji definované kategorie znalostí a vychází z revidované Bloomovy taxonomie. (Řezníčková, Matějček, 2014, s. 7–8)

Další parametry úlohy jsou stimulační a motivační. Pomocí nich lze posoudit účinnost jednotlivých úloh. Oba totiž souvisí se zájmem a motivací žáka k řešení dané úlohy. V určité míře se překrývají nebo nahrazují. Pokud žáka úloha nezaujme a funguje pouze

jako „prostředek vnějšího nátlaku“ na činnost žáka, mluvíme o **stimulačním parametru**. Když u žáka úloha probudí zájem a chuť danou úlohu řešit, vzbudí vnitřní, poznávací potřebu, pak hovoříme o **motivačním parametru**. (Řezníčková, Matějček, 2014, s. 8)

Posledním je **regulativní parametr**, který je také důležité u učebních úloh sledovat, a to především proto, že způsob zadání úlohy a její formulace do jisté míry řídí činnost žáka a ovlivňují proces řešení úlohy. Například je rozdíl, jestli se jedná o uzavřenou nebo otevřenou úlohu (otázku). (Řezníčková, Matějček, 2014, s. 9)

4. Taxonomie učebních úloh

4.1 Bloomova taxonomie

Pokud bychom začali hledat taxonomie výukových cílů, tak jednou z těch nejvíce citovaných a nejdůležitějších je taxonomie Benjamina S. Blooma. Původní verze Bloomovy taxonomie vznikla již v 50. letech 20. století a hrála důležitou roli nejen v historii, ale má ji i dodnes. Patří k taxonomiím kognitivních cílů, vychází z pedagogických a psychologických požadavků zaměřených na řízenou kognitivní činnost žáků ve výuce. Má přísně logicky uspořádanou strukturu, ale neklasifikuje učivo a nezabývá se jednotlivými fázemi vyučovacího procesu apod. Lze ji využít nejen jako nástroj k logickému propojení učiva a činností žáků, ale také jako zpětnou vazbu, jak žák zvládl příslušný úkol. Tvoří ji šest kategorických cílů, které jsou hierarchicky uspořádány od nejnižší po nejvyšší – znalost (zapamatování), porozumění, aplikace, analýza, syntéza, hodnotící posouzení. (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 279–280) Těchto šest kategorií se dále člení na subkategorie, první i do subkategorií nižšího řádu. Toto hierarchické uspořádání kategorií vychází z hypotézy, že: „*k dosažení vyšší cílové kategorie je nezbytné důkladné zvládnutí příslušného učiva na nižší úrovni osvojení, např. k porozumění určitému učivu je nutno jeho zapamatování (1. kategorie), k aplikaci (3. kategorie) je nutno porozumění (2. kategorie)*.“ (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 280) Tato hypotéza nebyla později zcela potvrzena. Hierarchický vztah v podstatě platí mezi prvními třemi kategoriemi, ale poslední tři kategorie jsou často na těch prvních jen málo závislé. (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 280) K pochopení jednotlivých kategorií je dále napsána stručná charakteristika každé z nich.

1. znalost (zapamatování) – na této úrovni se od žáka požaduje pouhé znovupoznání nějaké informace nebo opětovné vybavení si poznatků a jejich reprodukce (ústní či písemná). Není požadováno přímé užití. (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 280)

Používaná slovesa: *definovat, doplnit, napsat, pojmenovat, seřadit, vybrat, vysvětlit...*
(Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 280)

2. porozumění – žák prokazuje porozumění dané informaci, a také schopnost tuto znalost užít. (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 280)

Používaná slovesa: *dokázat, jinak formulovat, uvést příklad, interpretovat, objasnit, opravit, vyjádřit jinak (vlastními slovy, jinou formou...)* (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 280)

3. aplikace – v této úrovni již žák musí prokázat tvořivé myšlení. To, co se naučil, musí umět použít v situacích pro něj nových (problémových). (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 280)

Používaná slovesa: *aplikovat, diskutovat, interpretovat údaje a vztahy, načrtnout, navrhnout, prokázat, uspořádat...* (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 280)

4. analýza – zde se od žáka čeká složité myšlení, musí být schopen si danou problematiku vhodně rozložit na jednotlivé informace či části, tak aby byly objasněny vztahy mezi nimi, a zároveň myšlenky obsažené v daném sdělení dávaly smysl. Musí být schopen rozlišit fakta od hypotéz, zdůvodňující argumenty od závěru, umět rozlišit důležité informace od méně důležitých apod. (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 280–281)

Používaná slovesa: *analyzovat, najít princip uspořádání, provést rozbor, rozlišit...*
(Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 281)

5. syntéza – schopnost žáka z prvků a částí seskládat celek. Kombinací prvků a částí vytváří strukturu, která předtím neexistovala. Žák při syntéze musí umět vyhledávat informace (prvky) z různých pramenů a poté je vhodně seskládat do nového celku, který dává smysl. (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 281)

Používaná slovesa: *kategorizovat, klasifikovat, kombinovat, skládat, navrhnout, modifikovat, napsat zprávu...* (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 281)

6. hodnotící posouzení (hodnocení) – v této nejvyšší kategorii jde o schopnost žáka posoudit hodnotu myšlenek, dokumentů, metod, způsobů řešení apod. z hlediska nějakého kritéria či více kritérií, kterými hodnotí přesnost, efektivnost, adekvátnost atd. Novým užívaným prvkem je zde použití kritérií, důležitou roli hraje systém hodnot. (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 281)

Používaná slovesa: *argumentovat, obhájit, porovnat, posoudit, zdůvodnit, uvést klady a zápory...* (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 281)

Příkladová slovesa nemusí být ve svém užití dogmatická, vždy velmi záleží na kontextu, čím je sloveso doplněno, co skutečně od žáka požadujeme, až tím se řadí do

4. 3 Taxonomie učebních úloh podle D. Tollingerové (1970)

Druhou často zmiňovanou taxonomií je taxonomie D. Tollingerové, která je přehledně zobrazena v následující tabulce.

Tab. 1 Taxonomie učebních úloh podle Tollingerové

<p><u>1. Úlohy vyžadující pamětní reprodukci poznatků:</u></p> <p>1.1 na znovupoznání</p> <p>1.2 na reprodukci jednotlivých faktů, čísel, pojmů apod.</p> <p>1.3 na reprodukci definic, norem, pravidel apod.</p> <p>1.4 na reprodukci velkých celků, básní, textů, tabulek apod.</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Tyto učební úlohy od žáka vyžadují pamětní operace – vybavování v paměti, vyhledávání v paměti, následně reprodukce vybavených faktů či jejich celků, tabulek apod.▪ Začínají např. formulacemi: <i>Definujte! Předneste! Zopakujte! Jak zní?</i>
<p><u>2. Úlohy vyžadující jednoduché myšlenkové operace s poznatků:</u></p> <p>2.1 na zjišťování faktů (měření, vážení, jednoduché výpočty apod.)</p> <p>2.2 na vyjmenování a popis faktů (výpočet, soupis)</p> <p>2.3 na vyjmenování a popis procesů a způsobů činnosti</p> <p>2.4 na rozbor a skladbu (analýzu a syntézu)</p> <p>2.5 na pozorování a rozlišování (komparace a diskriminace)</p> <p>2.6 na třídění (kategorizace a klasifikace)</p> <p>2.7 na zjišťování vztahů mezi fakty (příčina následek, cíl prostředek, vliv, funkce apod.)</p> <p>2.8 na abstrakci, konkretizaci a zobecňování</p> <p>2.9 řešení jednoduchých příkladů (s neznámými veličinami)</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Obsahuje úlohy, které při řešení vyžadují jednoduché myšlenkové operace, např. analýzu, syntézu, komparaci apod.▪ Začínají např.: <i>Vyjmenujte části, druhy...! Změřte! Popište, jak probíhá! Uveďte postup při ...!</i>
<p><u>3. Úlohy vyžadující složité myšlenkové operace s poznatků:</u></p> <p>3.1 na překlad (translaci, transformaci)</p> <p>3.2 na výklad (interpretace, vysvětlení smyslu, vysvětlení významu apod.)</p> <p>3.3 na vyvozování (indukcí)</p> <p>3.4 na odvozování (dedukcí)</p> <p>3.5 na dokazování a ověřování (verifikaci)</p> <p>3.6 na hodnocení</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Tyto úlohy vyžadují náročné myšlenkové operace, jako je indukce, dedukce, interpretace, transformace, verifikace apod.▪ Začínají např.: <i>Vysvětlete význam, smysl! Zdůvodněte, k čemu je to dobré! Dokažte, ověřte správnost!</i>

4. Úlohy vyžadující sdělení poznatků:

4. 1 na vypracování přehledu, výtahu, obsahu apod.

4. 2 na vypracování zprávy, pojednání, referátu apod.

4. 3 samostatné písemné práce, výkresy, projekty apod.

▪ Tyto úlohy vyžadující ke svému řešení kromě myšlenkových operací i písemnou (někdy slovní) výpověď o nich. Žák interpretuje nejen výsledek svého řešení, ale vypovídá o jeho průběhu, podmínkách, fázích atd.

▪ Např.: *Vypracujte přehled, zprávu, pojednání, referát ...*

5. Úlohy vyžadující tvořivé myšlení:

5. 1 na praktickou aplikaci

5. 2 řešení problémových situací

5. 3 kladení otázek a formulace úloh

5. 4 na objevování na základě vlastních pozorování

5. 5 na objevování na základě vlastních úvah

▪ Tyto úlohy předpokládají tvořivý přístup a tvořivé řešení na základě znalostí předchozích operací, schopnost tyto operace kombinovat do rozsáhlejších celků a dospívat k subjektivně, příp. i objektivně novým závěrům

▪ Začínají např.: *Vymyslete praktický příklad! Řešte tematický úkol, vypracujte návrh...!*

(Zdroj: Kalhous, Obst a kol., 2002, str. 331–332)

5. Pracovní listy

5. 1 Klasifikace materiálních didaktických prostředků

Pracovní listy řadíme k materiálním didaktickým pomůckám, konkrétně mezi pomůcky textové, vyplývá to i z Tab. 2. Do této kategorie spadají také učebnice a pracovní sešity. Pracovní listy obsahují podobné typy úloh jako pracovní sešity, ovšem oproti nim je jejich výhodou, že je učitel může zařadit v různém pořadí v rámci edukačního procesu, popřípadě je může sám vytvořit, a tím reagovat na aktuální potřeby dané třídy. (Tymráková, Jedličková, Hradilová, 2005)

Tab. 2 Klasifikace materiálních didaktických prostředků podle J. Machala (1993)

I. Učební pomůcky:

1. Originální předměty a reálné skutečnosti:

a) přírodniny – minerály, vycpaniny apod.

b) výtvary a výrobky – vzorky výrobků, přístroje, umělecká díla apod.

c) jevy a děje – chemické, fyzikální apod.

<p>2. Zobrazení a znázornění předmětů a skutečností:</p> <p>a) modely – statické, funkční aj.</p> <p>b) zobrazení – fotografie, mapy, školní obrazy...</p> <p>c) zvukové záznamy</p> <p>3. Textové pomůcky:</p> <p>a) učebnice</p> <p>b) pracovní materiály – pracovní sešity (pracovní listy), sbírky úloh ...</p> <p>c) doplňková a pomocná literatura – časopisy, encyklopedie</p> <p>4. Pořady a programy prezentované digitální technikou:</p> <p>a) pořady</p> <p>b) programy</p> <p>5. Speciální pomůcky:</p> <p>Např. pomůcky pro tělesnou výchovu.</p>
<p><u>II. Technické výukové prostředky:</u></p> <p>1. Auditivní technika</p> <p>2. Vizualní technika</p> <p>3. Audiovizualní technika</p> <p>4. Technika řídicí a hodnotící</p>
<p><u>III. Organizační a reprografická technika:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Fotolaboratoře; počítače; tiskárny apod.
<p><u>IV. Výukové prostory a jejich vybavení:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • učebny se standartním vybavením; odborné učebny; laboratoře aj.
<p><u>V. Vybavení učitele a žáka:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • psací potřeby; rýsovací a kreslicí potřeby, pracovní oděv aj.

(Zdroj: Kalhous, Obst a kol., 2002, str. 338–339)

5. 2 Význam pracovního listu

Pracovní list plní ve výuce několik úloh: je prostředkem aktivizace žáků; pomáhá k samostatnosti žáků (vyhledávání informací v učebnici, atlase apod.); možnost pracovat svým tempem (utváření nebo ověřování si vlastních závěrů); jednoduchý záznam vlastních poznatků; slouží k procvičování a zapamatování probraného učiva; pomáhá k individualizaci přístupu k žákům (možnost pracovat vlastním tempem, důležité u žáků se specifickými poruchami učení); vytváří prostor pro tvůrčí činnost učitele (může je tvořit a zařazovat do výukového procesu podle potřeby); může být diagnostickým

prostředkem (učitel díky němu může zjistit v čem má jaký žák problémy, možnost problémy hned řešit a napravit je); je součástí výukových programů. (Tymráková, Jedličková, Hradilová, 2005) Význam využívání všech materiálních didaktických prostředků vyplývá převážně ze skutečnosti, že člověk získává 80 % informací zrakem, 12 % informací sluchem, 5 % hmatem a informace získávané ostatními smysly tvoří pouze 3 %. Tato skutečnost ovšem není mnohdy v klasických školách respektována. Zapojení jednotlivých smyslů je následující: zrakem získáváno pouhých 12 % informací, 80 % informací získáváno sluchem, 5 % hmatem a 3 % ostatními smysly. (Kalhous, Obst a kol., 2002, str. 337–338). Z tohoto srovnání velmi zřetelně vyplývá, že materiální didaktické prostředky jsou ve výukovém procesu velmi důležité a je potřeba s nimi více pracovat a využívat je ke zefektivnění výuky.

Význam pracovního listu pro pedagogy je především v tom, že je možností vlastní tvorby, při níž rozvíjejí tak často opomíjenou tvořivost učitelů a je to přínosem nejen pro ně, ale i pro žáky. Pokud vyučující pracovní list tvoří sám, může se při jeho tvorbě více soustředit na to, co je podle něj pro danou třídu nejdůležitější, aby pracovní list obsahoval. Má možnost jej upravovat podle potřeb žáků. Může tím docílit efektivnější výuky a pochopení probírané látky. (Tymráková, Jedličková, Hradilová, 2005)

5. 3 Tvorba pracovního listu

5. 3. 1 Obecné zásady

Při tvorbě pracovního listu je důležitá znalost daného tématu / předmětu, pro který je list tvořen, ale také znalosti psychologie dítěte, pedagogiky a oborové didaktiky příslušného předmětu. (Tymráková, Jedličková, Hradilová, 2005) Autorky odborného článku se věnují tvorbě pracovních listů převážně v prvouce a přírodovědě, jejich klasifikace úloh vhodných pro pracovní listy se však dá použít i na tvorbu pracovních listů v této práci. Rozdělení úloh je následující: úlohy s tvořenou odpovědí (křížovky, chybějící slova v textu, popis obrázků, dokreslování a vybarvování obrázků); úlohy s volenou odpovědí (výběr odpovědi z nabídky: zakroužkováním, podtržením, vybarvením, odpověď ano - ne); úlohy přiřazovací (přiřazování pojmů na základě jednoduchého pravidla spojením čarou, vybarvením aj.); úlohy roztřídňovací (třídění pojmů do skupin na základě společných charakteristických znaků). (Tymráková, Jedličková, Hradilová, 2005, str. 3)

5. 3. 2 Postup při tvorbě pracovního listu podle Tymrákové, Jedličkové a

Hradilové:

1. **Volba tématu** – jaké konkrétní téma chci v pracovním listu procvičovat.
2. **Cíl PL** – podle cíle se zohledňuje typ úloh a náročnost. Cílem může být: vyhledávání a zápis informací; opakování po delší době; procvičování; shrnutí a poukázání na souvislosti; zjišťování vědomostí.
3. **Tvorba formy** – formát volen podle dalšího využití PL (samostatný PL A4 oboustranný, u starších dětí A5; PL pro vložení či vlepení do sešitu A5 nebo A4 na šířku). Písmo musí odpovídat věku žáků (mladší žáci větší velikost písma, starší žáci menší). Zadání by mělo být vždy nějak zvýrazněno (většinou tučné písmo), dobře rozpoznatelné. Obrázky zařazeny tak, aby odpovídaly učivu i věku žáků (pro mladší žáky více obrázků).
4. **Návaznost úloh** – důležité je řadit je v logickém sledu, od nejjednodušších po nejsložitější.
5. **Střídání různých typů úloh** – neměly by se za sebou objevovat podobné úlohy, jak ve formě, tak i v typu myšlenkových operací. Opakování podobných úloh vede k únavě žáka i jeho demotivaci pracovní list vypracovat.
6. **Délka jednotlivých úloh** – opět platí pravidlo přímé úměry, pro mladší žáky, kratší úlohy. (Tymráková, Jedličková, Hradilová, 2005, str. 4–5)

Nejčastějšími chybami při tvorbě pracovního listu bývá: špatně zvolená velikost textu; nepřehledně členěný text; nedostatečné využití formátu; více po sobě jdoucích úloh využívající stejné myšlenkové operace; častý výskyt otázek s tvořenou odpovědí; nejednoznačnost formulace otázky a úlohy; obsahové chyby. (Tymráková, Jedličková, Hradilová, 2005, str. 4)

6. Analýza vybraných učebnic

Pro účely této práce bylo vybráno celkem pět ucelených řad učebnic, tři řady učebnic zeměpisu a dvě řady učebnic občanské výchovy/ společenských věd. V pozdější analýze budou více rozebrány pouze ty učebnice, které obsahují podstatné a detailnější informace k tématu světová náboženství. Informace typu: „*Většina obyvatel Indonésie vyznává islám...*“, které jsou zmíněny v ostatních učebnicích, budou využity v pracovních listech. Každá učebnice byla analyzována zvlášť, poté byla z tohoto textu vytvořena souhrnná tabulka (Tab. 3), která je součástí této práce. V souhrnné tabulce jsou zapsány všechny informace k tématu náboženství a především tématu světová náboženství, které byly

obsaženy ve zkoumaných učebnicích. V pravé části tabulky 3 jsou napsány konkrétní výskyty dané informace (pod číselným kódem je zapsána učebnice, v níž se informace vyskytuje). Tabulka je tvořena jako souvislý text, který bude využíván při tvoření vlastních pracovních listů. K inspiraci při tvorbě úloh v pracovních listech posloužily i cvičení z pracovních sešitů.

Pro větší přehlednost je tabulka barevně rozdělena podle počtu výskytů dané informace. Nejsvětější barvou je vyznačený nejmenší počet výskytů a nejtmašší nejvyšší počet výskytů.

Tab. 3 Souhrnná tabulka k tématu náboženství

Náboženství neboli religie je nedílnou součástí lidské kultury. Jejím studiem se zabývá religionistika. Ta popisuje a klasifikuje náboženské systémy, studuje náboženské představy, vznik i vývoj náboženství a jeho myšlení. Cílem religionistiky je porozumět fungování jednotlivých náboženství i tomu, co je pro dané náboženství specifické.	3
Náboženství je souhrnem chování, zvyků, symbolů, názorů a kulturních činností, jimiž se řídí věřící daného náboženství. (jednotná definice neexistuje)	3, 11
Náboženství je součástí tradic každého národa i jeho kultury, ovlivňuje také politiku a dění ve světě.	11
Mezi nejstarší formy náboženství řadíme víru v existenci nadpřirozených sil, bytostí, předmětů, které mohou ovlivňovat lidský život. Spadá sem např. totemismus, animismus, démonismus.	3
Světovými náboženstvími jsou křesťanství, islám, buddhismus, hinduismus, (judaismus).	3, 4, 6, 9, 11
Kromě těchto náboženství existují ve světě také uzavřené náboženské skupiny označované pojmem sekty, které se vyčlenily z původních náboženství.	3
Monoteistická náboženství – víra v jednoho Boha (judaismus, islám, křesťanství).	3, 5, 11
Polyteistická náboženství – víra ve více bohů (hinduismus).	3, 11
Polyteistická náboženství bývají někdy označována jako východní.	5, 9
Náboženská víra je pro velkou část lidstva velmi důležitá, a proto jsou i odlišnosti v náboženské víře častým důvodem pronásledování a válek.	3, 5, 11

Takovým příkladem je v Evropě oblast Balkánu, zde se střetávají pravoslavní Srbové, katoličtí Chorvati a bosenští muslimové. Dalším příkladem je Severní Irsko, kde jsou konflikty mezi katolíky a protestanty. Mimo Evropu například v africkém Súdánu, kde proti sobě stojí muslimští Arabové a křesťanští černoši. V jižní Asii zase hinduisté a muslimové.	3, 5
Ateisté jsou lidé popírající existenci Boha nebo jiných nadpřirozených sil. (není úplně jednotná definice)	4, 6, 9
Lidé bez náboženského vyznání označujeme za nevěřící.	9
Judaismus je židovské náboženství.	6, 7, 8, 9, 11
Judaismus je nejstarším náboženstvím.	11
Vznikl asi ve třetím tisíciletí př. n. l.	3, 10
Bůh židů se nazývá Jahve.	6, 9
Bůh je pro Židy nezobrazitelný a nepopsatelný, je zároveň Stvořitelem světa, a také Bohem každého jednotlivého člověka. Dějiny Židů jsou popsány v hebrejské Bibli a začínají usazením praotce Abraháma v Zemi zaslíbené (dnešní Izrael). Bůh s ním a jeho potomky uzavřel smlouvu – bude pro Židy jediným Bohem a on jim za to dá vlastní zemi a budou Božím národem.	11
Posvátným textem židů je hebrejská Bible.	6, 7, 11
Židovská Bible je v hebrejštině známá pod názvem Tanach. Její nejdůležitější částí je Pět knih Mojžíšových.	3, 11
Pět knih Mojžíšových je zapsáno na svitku s názvem Tóra.	11
Nejdůležitějším prorokem pro židy je Mojžíš.	1, 10, 11
Židé byli ve starověku nadlouho vyhnáni ze své vlasti a postupně se usazovali v různých zemích (diaspora). Židovským duchovním je rabín.	11
Pro bohoslužby využívají synagogy.	3, 11
Nejvyšším představitelem je kohen.	3
V tradičních synagogách se modlí ženy a muži odděleně. Judaismus je prvním náboženstvím, které rozděluje týden na dny. Jedná se o připomínku stvoření světa Bohem za 6 dní, sedmý den odpočíval. Dny podle židovského kalendáře vždy začínají s východem hvězd, proto i sobotní den odpočinku, šabat, začíná již v pátek večer.	11

Šabat je židovským svátkem, dnem odpočinku. Během něj se věnují modlitbě, rodině, chodí na bohoslužby a nesmí pracovat.	6, 11
Dalšími židovskými svátky jsou: Jom kipur (Den smíření) je nejvýznamnějším židovským svátkem. Poutní svátky jsou stanoveny Tórou, patří k nim na jaře Pesach (připomínající vysvobození Židů z egyptského otroctví), 50 dní po něm následuje Šavout (Svátek týdnů; připomíná darování Tóry na hoře Sinaj), na podzim slaví Sukot (Svátek stánků; připomíná obtíže i Boží ochranu při putování do Zaslíbené země), v zimě slaví Chanuku (Svátek světel).	11
Pro židy je velmi důležitá rodina, dodržování zvyků, košer strava a slavení svátků. Symboly judaismu jsou sedmiramenný svícen a šesticípá Davidova hvězda (hexagram).	3, 11
Judaismus je nejvíce rozšířen v Izraeli.	1, 3, 6, 7, 9
Jehož hlavním městem je Jeruzalém, zde nalezneme posvátná místa židů, křesťanů a muslimů.	3, 7
V různých státech Evropy v současnosti žije asi 4, 5 milionu Židů.	8
Křesťanství je nejrozšířenější náboženství.	3, 9, 11
Vyznává jej 32 % světové populace.	3
Vyvinulo se z judaismu.	1, 3, 11
Základem křesťanství je víra ve spásu.	3
Vzniklo na začátku našeho letopočtu.	3, 10, 11
Dlouhodobě ovlivňovalo vývoj evropské civilizace.	3
Křesťané věří v jednoho Boha, který je trojjediný – Otec, Syn a Duch svatý.	3, 10, 11
Posvátnou knihou je Bible, jejími částmi jsou Starý a Nový zákon.	1, 3, 6, 10, 11
Starý zákon převzali křesťané z judaismu, obsahuje židovský soubor posvátných knih a popisuje stvoření světa a člověka, je psán hebrejsky a částečně aramejsky. Nový zákon je psán řecky a je jen křesťanský, v evangeliích je popsáno celé působení Ježíše Krista včetně ukřižování a vzkříšení. Základním poselstvím Bible je, že člověk nechtěl žít v přátelství s Bohem a zhřešil. Bůh však hřešícím lidem slíbil, že jim pošle Spasitele, který je z hříchu vyvede.	11

Křesťanství je spojeno s osobou Ježíše Krista. Ten je pro křesťany očekávaným Spasitelem.	9, 10, 11
Křesťané se stejně jako židé hlásí k Desateru přikázání, které je učí milovat Boha i ostatní lidí. Člověk se stane křesťanem, když uvěří v Boha a nechá se pokřtít. Katolíci vedle křtu přijímají i další svátosti, které jim pomáhají setkávat se s Bohem a žít lepší život (svaté přijímání, biřmování, pomazání nemocných, zpověď, manželství a kněžství).	11
Křesťané se scházejí k bohoslužbám v kostele.	3, 11
Křesťanství není jednotné. Dělí se na církve: římskokatolické, pravoslavné a protestantské.	1, 3, 8, 9, 11
Tyto církve se liší pojetím církevního společenství, např. římskokatolická církev je spravována biskupy v čele s papežem.	11
Římskokatolická církev je nejvíce rozšířena v jižní, střední a západní Evropě, Latinské Americe, Kanadě a na Filipínách.	1, 3, 8
Nejvyšším představitelem je papež.	3, 11
Sídlí ve Vatikánu.	3
Pravoslavná církev je rozšířena na Balkáně a ve východní Evropě.	1, 3, 8
Nejvyšším představitelem je patriarcha.	3
Protestantská církev je zastoupena hlavně v severní Evropě, Velké Británii, USA a Austrálii.	1, 3, 8
Nejvyšším řídicím orgánem je synodní rada, která je složená z šesti volených osob.	3

Snaha o sjednocení křesťanů se nazývá ekumenismus.	11
Křesťané slaví mnoho svátků, nejvýznamnější jsou Vánoce, Velikonoce a Letnice. Vánoce jsou svátky oslav narození Ježíše Krista, začínají 25. prosince svátkem narození Ježíše Panně Marii v Betlémě. 26. prosince je druhý svátek vánoční – sv. Štěpán, připomínka prvního mučedníka ukamenovaného pro šíření zvěsti o vzkříšeném Kristu. Vánoční doba pokračuje až do 6. ledna, kdy slaví svátek Tří králů – mudrci z východu se přišli poklonit Ježíši do Betléma, a poté končí následující neděli. Velikonoce jsou svátky, kdy si křesťané připomínají ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Věří, že byl ukřižován na Velký pátek a třetího dne (v neděli – Boží hod velikonoční) vstal z mrtvých. Jsou to svátky naděje a vykoupení. Padesát dnů po Velikonocích křesťané slaví Letnice (svatodušní svátky) jako den seslání Ducha svatého. Ten dal podle Ježíšova slibu apoštolům sílu, odvahu a znalost jazyků k šíření víry a poselství o Boží lásce lidem.	
Nejvýznamnějšími symboly křesťanství jsou kříž a ryba.	3, 11
Dalšími symboly jsou první a poslední písmeno řecké abecedy – alfa a omega (počátek a konec) či beránek.	11
Islám je druhým nejrozšířenějším náboženstvím.	1, 3, 11
Má 1,8–2 miliardy věřících.	3
Je nejmladším náboženstvím, vznikl v 7. století n. l. Vychází z judaismu a křesťanství.	3, 10
Vyznavači jsou muslimové.	1, 3, 6, 9, 11
Věří v jednoho boha – Alláha.	3, 6, 9, 11
V islámu je Bůh svrchovaným a nedostupným panovníkem.	10
Počátky islámu jsou spojeny s osobou proroka Mohameda (Muhammada).	3, 6, 10, 11
Ježíš je zde považován za jednoho z řady proroků, tato řada začíná Adamem, zahrnuje Mojžíše a končí Mohamedem.	10
Posvátnou knihou je Korán.	1, 6, 11

Je to Mohamedem sepsaná vůle Alláha. Korán je považován za přesný záznam slov ve verších, ta měl Alláh zjevit proroku Muhammadovi prostřednictvím anděla Gabriela.	3, 11
Kniha má 114 súr (kapitol) a dodnes je v naprosto stejné podobě jako při svém vzniku před více než čtrnácti staletími.	11
Islám se dělí na dvě hlavní větve – sunnity a šíity.	1
Každý muslim musí dodržovat pět zásad islámu (pět pilířů víry).	10, 11
1. vyznání víry v jediného Boha (šaháda); 2. každodenní modlitba pětkrát denně; 3. 30 dnů trvající půst v měsíci ramadánu – od svítání do západu slunce se musí dospělí a zdraví muslimové zdržet jídla, pití a pohlavního styku, půst je považován za očistu člověka; 4. každoroční almužna nebo charitativní daň pro chudé a potřebné (zakát); 5. pouť do Mekky – každý zdravý muslim, který si může cestu finančně dovolit, by měl alespoň jednou za život vykonat pouť do Mekky, posvátného města, kde Mohamed začal hlásat islám.	11
K modlitbě se muslimové scházejí v mešitě, které mohou mít štíhlé, vysoké věžičky tzv. minarety.	3, 11
Její místnosti jsou pokryty koberci a vstupuje se sem bez obuvi, muži a ženy se modlí odděleně. V mešitě nalezneme výklenek, ten určuje směr modlitby – k Mekce.	11
Islám je přísným náboženstvím, dodržuje se spousta zvyků a tradic.	3, 11
Muslimové mají zakázáno konzumaci vepřového masa a krve, pití alkoholu a užívání drog.	11
V islámu existuje i islámské právo šaría, které vychází z náboženských zásad islámu, nebo ze sunny proroka, určuje muslimovi všechny běžné životní záležitosti.	3
Klade velký důraz na rodinu. Muslim si může vzít až čtyři ženy, korán to povoluje pod podmínkou, že se ke všem manželkám bude chovat spravedlivě. Svobodná dívka ale nesmí být donucena k sňatku proti své vůli. Muslimové věří, že život na zemi je pouhou přípravou na život na onom světě.	11
Nejdůležitějším a nejposvátnějším místem islámu je město Mekka.	3, 11

Dalšími jsou Medina a Jeruzalém.	3
Islám ovlivňuje život obyvatel v arabských zemích, převážně ve Střední Asii, Indii a Indonésii.	1, 3, 9
Státem s největším zastoupením muslimů na světě je Indonésie, žije jich zde až 87 %.	3
Islám má v rámci Evropy nejvíce věřících v Bosně a Hercegovině, v Albánii a v evropské části Turecka.	8
Hlavním znakem islámské víry je půlměsíc a pěticípá hvězda.	3, 11
Buddhismus je duchovní systém či myšlenkový směr.	3, 6
Buddhisté uctívají několik božstev, ty považují za smrtelné a nevědomé bytosti podobné lidem.	6
Buddhismus pochází z indického subkontinentu, vznik se datuje asi 500 let př. n. l. Je spjat s životem a učením Siddhártha Guatama = Buddhy.	3, 11
Název tedy nese po svém zakladateli.	3, 6, 11
Jeho učení se nazývá dharma.	11
Základem jsou Čtyři vznešené pravdy.	1, 3, 11
1. Pravda o utrpení – utrpení, které lidé zažívají je narození, stárnutí, nemoc, smrt, ztráta přátel...; 2. Pravda o vzniku utrpení – příčinou utrpení je karma neboli zákon příčiny a následku, dobré činy způsobují radost a špatné utrpení, mezi špatné patří zabítí, krádež, lež,...; 3. Pravda o ustání utrpení – ustání (stav naprosté nepřítomnosti utrpení) se nazývá nirvána; 4. Pravda o cestě vedoucí ke konci utrpení – cesta do nirvány, způsob jak ukončit utrpení.	11
Po jejichž splnění se člověk dostane do stavu blaženosti – nirvány.	3, 11
Člověku se to nemusí podařit v současném životě, po smrti následuje reinkarnace, šance opět se přiblížit nirváně v dalším životě.	3
Podle tohoto učení je život pojat jako utrpení.	3, 11
Cílem je tedy vysvobození ze sansáry – nekonečného koloběhu znovuzrození.	11
Buddhismus se od ostatních náboženství liší tím, že neobsahuje víru a dogmata, nemá žádného boha ani posvátnou knihu. Jedná se soubor	3, 11

pravidel a mravních zásad, jak má člověk žít, aby dosáhl osvícení, tedy probuzení mysli.	
Využívá spoustu symbolů, jedním z nich je kolo dharmy, což je učení, jehož cílem je zničení příčiny lidského utrpení.	3
Jednou z forem buddhismu je tibetská forma, označuje se jako lámaismus. Přijal prvky místních náboženství, vyvinul se v 7. století v Tibetu. Dalajláma je duchovním vůdcem této formy buddhismu.	3, 7
Ten současný se jmenuje Tadžin Gjamccho.	3
Je čtrnáctým dalajlámou v řadě. Během nepokojů v Tibetu odešel do Indii, kde zůstal dodnes.	3, 7, 11
Velmi populární formou buddhismu je zen buddhismus.	10
Buddhismus je velmi tolerantní ke všem ostatním a nebrání se přijímání technického pokroku.	3
Hinduismus je třetím nejrozšířenějším náboženstvím.	3, 11
Název je odvozen od slova <i>hind</i> , což je perské pojmenování údolí řeky Indu.	11
Hinduismus je náboženstvím většiny obyvatel Indie.	3, 6, 7
Není náboženstvím v pravém slova smyslu, jedná se spíše o filozofický směr. Hinduistou se člověk nestává, ale rodí.	3, 11
Narozením se také stává příslušníkem jedné ze čtyř kast – kněží; bojovníci; obchodníci, řemeslníci a zemědělci; služebníci.	11
Hlavní bohy tvoří trojice – Bráhma, Višna a Šiva.	3, 6, 11
Mají i své ženské protějšky. Bráhma je považován za stvořitele světa, Višna je udržovatel světla a Šiva je považován za ničitele světa, aby ho poté mohl opět přetvořit. K bohoslužbám využívají chrám nebo svatyně označované jako mandir.	3
Většina hinduistů má ve vlastním domě svatyni k uctívání bohů. Hinduistický kalendář obsahuje mnoho náboženských a společenských svátků, ty bývají často věnovány jednotlivým bohům.	11
Uctívání hinduistických božstev často probíhá také na březích posvátných řek a jezer, kde se také rituálně očišťují.	3, 11
Posvátnými řekami jsou např. Indus a Ganga.	3

Hinduismus nemá žádnou hlavní posvátnou knihu, nejstaršími hinduistickými spisy jsou védy.	1, 3, 11
Obsahují oddíly věnující se vědě, filozofii, právním předpisům atd. Součástí jsou také modlitby k bohům, popis obětních obřadů či teorie o reinkarnaci.	11
Základem víry je zákon karmy, ten říká, že každá duše žije vícekrát a převtěluje se – reinkarnuje do těla podle skutků v minulém životě.	3, 6, 11
Duchovním cílem je vysvobození z cyklu smrti a znovuzrození. Jedna z cest, jak toho dosáhnout, je jóga. Duchovní učitelé hinduistů se nazývají guru.	11
Hinduisté uctívají mnoho posvátných rostlin a živočichů.	7
Hlavním posvátným zvířetem je kráva.	1, 7
V hinduistických zemích se proto hovězí maso nejí, ale na mléko se kráva i v těchto zemích využívá.	7
Symbolem je posvátná slabika óm.	3, 11

Vysvětlivky k tabulce: Hravý zeměpis 6: Planeta Země = 1; Hravý zeměpis 7: Regionální geografie kontinentů = 2; Hravý zeměpis 9: Lidé a hospodářství = 3; Zeměpis 6 = 4; Zeměpis 9 = 5; Zeměpis 7: 1. díl – Amerika, Afrika = 6; Zeměpis 7: 2. díl – Asie, Austrálie a Oceánie, Antarktida = 7; Zeměpis 1. díl – Evropa = 8; Zeměpis 9 – Lidé a hospodářství = 9; Občanská výchova 7 = 10; Výchova k občanství 9 = 11.

6. 1 Zhodnocení jednotlivých řad učebnic

6. 1. 1 Vydavatelství Taktik – zeměpis

Toto nakladatelství vydalo ucelenou řadu učebnic zeměpisu s názvem Hravý zeměpis. Učebnice jsou určeny pro základní školy a víceletá gymnázia. Učebnice pro 6. třídu má téma Planeta Země, obsahuje stručný popis světových náboženství. Učebnice pro 7. třídu má téma Regionální zeměpis kontinentů. Pro 8. třídu jsou učebnice dvě, jedna se věnuje Evropě a druhá České republice. Pro tuto práci je nejdůležitější učebnice pro 9. třídu s tématem Lidé a hospodářství. Ke každé učebnici patří doplňující pracovní sešit, který se zabývá stejným tématem a ve svých úlohách reflektuje informace z učebnice.

Učebnice nakladatelství Taktik jsou velmi dobře zpracovány. Jsou přehledné, ucelené, obsahují dostatek informací k tématu světová náboženství. Informace k tomuto tématu na sebe mají nejspíš navazovat, protože např. u islámu je v učebnici pro 6. třídu zmíněna

důležitá informace, že se dělí na dvě větve – sunnity a šíity. Tuto informaci již pak neobsahuje odstavec věnovaný islámu v učebnici pro 9. třídu. Učebnice jsou velmi vhodně doplněny o množství názorných obrázků a fotek, které pomáhají k porozumění daného tématu. Obsahují také doplňující otázky umístěné po stranách jednotlivých listů učebnic.

6. 1. 2 Nakladatelství Fraus – zeměpis

Nakladatelství Fraus vydalo ucelenou řadu učebnic zeměpisu určené pro základní školy a víceletá gymnázia. Učebnice nesou vždy stejný název, změna je vždy pouze v čísle dané učebnice. To odpovídá ročníku základní školy, pro kterou je daná učebnice určena.

V těchto učebnicích je téma světových náboženství a náboženství vůbec zmíněno jen velmi okrajově. Je to poměrně překvapivé, protože učebnice tohoto nakladatelství jsou v českém školství hojně využívány. V této řadě zcela chybí základní informace k jednotlivým náboženstvím, vlastně zde ani jedno není konkrétně popsáno. Učebnice obsahují obecné informace, ale téměř nic důležitého ke světovým náboženstvím v nich není. Pokud by měl učitel pracovat při probírání tohoto tématu pouze s informacemi z těchto učebnic, bylo by to velmi nedostatečné. Učebnice nejsou zajímavé ani po grafické stránce, obsahují poměrně dost textu, ale málo obrázků a map.

6. 1. 3 Nakladatelství NOVÁ ŠKOLA, s. r. o. – zeměpis

Učebnice zeměpisu od tohoto nakladatelství jsou určeny jak pro základní školu, tak pro víceletá gymnázia. Řada učebnic zeměpisu je poměrně obsáhlá, je složena ze sedmi učebnic. Na jeden školní rok jsou vždy dvě učebnice, výjimkou je pouze učebnice pro 9. třídu, která je jen jedna. Učebnice mají vždy prostý název – Zeměpis, podtitulem je učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV. Pro 6. třídu jsou učebnice věnované planetě Zemi – Vstupte na planetu Zemi a Přírodní obraz země. Pro 7. třídu jsou určeny učebnice věnující se jednotlivým kontinentům, kromě Evropy – Amerika, Afrika a Asie, Austrálie, Oceánie, Antarktida. V 8. třídě je probírána Evropa a Česká republika. Pro 9. třídu má učebnice téma Lidé a hospodářství. Součástí výuky zeměpisu jsou také pracovní sešity, které nebudou pro tuto práci využívány.

Učebnice zkoumané řady nakladatelství Nová škola, s. r. o. obsahují zmínku o náboženství téměř v každé z nich. Základní informace jsou vhodně doplněny o mapy, názorné obrázky a grafy. Učební text je doplněn o množství otázek. Na kladené otázky však nenalezneme v textu odpověď, každá učebnice na samotném konci obsahuje klíč se

správnými odpověďmi. Zmínky o náboženství se v jednotlivých na sebe navazujících učebnicích opakují, často je tam napsáno úplně totéž, co v předchozí učebnici. Žák si tedy spíše opakuje již získané poznatky, než aby je rozšířil. Některé důležité informace v učebnicích však chybí např. rozdělení islámu; vznik islámu; u judaismu není vůbec zmíněno Pět knih Mojžišových apod. Na druhou stranu některé zajímavosti různých náboženství jsou zmíněny u států, pro které je dané náboženství typické (např. judaismus v Izraeli). Po grafické stránce jsou učebnice poutavé.

6. 1. 4 Nakladatelství Fraus – Občanská výchova

Nakladatelství Fraus vydalo ucelenou řadu učebnic pro výuku předmětu Občanská výchova, učebnice jsou určeny pro základní školy a víceletá gymnázia. Název jednotlivých učebnic je vždy stejný, jiné je pouze číslo podle ročníku, pro který je daná učebnice určena – Občanská výchova 6; 7 apod. V rámci výuky občanské výchovy se v těchto učebnicích téma světových náboženství probírá pouze v sedmém ročníku.

Učebnice obsahuje poměrně málo informací k světovým náboženstvím. Více jsou zde rozebírána pouze tři – křesťanství, judaismus a islám. Ale ani u nich není dostatek informací. Je však zajímavé, že některé základní informace jsou do textu doplněny pouze formou obrázku, což může při výuce posloužit k diskuzi. Po grafické stránce je učebnice přehledná, text je doplněn o otázky, které však nereflektují informace v textu, ale poskytují informace navíc.

6. 1. 5 Nakladatelství Nová škola, s. r. o. – občanská výchova

Učebnice tohoto nakladatelství nesou název Výchova k občanství a opět jsou pouze doplněny o číslo ročníku pro který je daná učebnice určena – Výchova občanství 6 apod. Každá učebnice tohoto nakladatelství obsahuje podtitul učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV. Zkoumaná řada učebnic je určena pro základní školy a víceletá gymnázia. Téma náboženství se probírá pouze v učebnici určené pro 9. ročník, ale je mu zde dán poměrně velký prostor. Věnuje se mu celá první kapitola s názvem Člověk a náboženství a každé světové náboženství má vyhrazenou dvoustranu.

Ze zkoumaných učebnic se tato analyzovanému tématu věnuje nejvíce. Učivo v ní je ucelené, doplněno o obrázky, informace navíc a otázky. Odpovědi na otázky opět najdeme na konci učebnice v klíči. Po grafické stránce je učebnice velmi poutavá.

6. 2 Celkové zhodnocení

Z provedené analýzy vyplývá, že každé nakladatelství výuce náboženství dává jiný prostor. Po podrobnějším zkoumání uvedené Tab. 3 je zřejmé, že ke zpracování tematiky přistupují jednotlivá nakladatelství a autoři naprosto rozdílně s výraznými odlišnostmi v hloubce i kvalitě informací. Nečekaným zjištěním je, že ze zkoumaných učebnic nelze jednoznačně konstatovat, že by se otázkami náboženství podrobněji zabývaly učebnice občanské výchovy než učebnice zeměpisu. Z analýzy také vyplývá, že učebnice zeměpisu se zaměřují spíše na výuku náboženství v obecné rovině. Učebnice občanské výchovy se věnují více zásahu náboženství do běžného života věřících, např. slavení svátků, dodržování zvyklostí apod.

Po prozkoumání souhrnné tabulky je patrné, že Nakladatelství Fraus se celkově náboženství téměř nevěnuje, ani v rámci výuky zeměpisu, ani občanské výchovy. Naopak nakladatelství Nová škola, s. r. o. se jím zabývá relativně široce, v učebnici Občanská výchova 9 je obsaženo nejvíc informací ke světovým náboženstvím ze všech zkoumaných učebnic. Učebnice Hravý zeměpis 9: Lidé a hospodářství od vydavatelství Taktik obsahuje jako druhá nejvíce informací, ty se částečně překrývají s informacemi z Občanské výchovy 9 od nakladatelství Nová škola, s. r. o. Jak vyplývá z tabulky č. 3, informace jsou mnohdy různorodé, pokud by se daly dohromady z obou učebnic, vznikl by dostatečně podrobný a zajímavý text k tématu náboženství, potažmo světová náboženství. Ten by mohl být naprosto dostačujícím pro výuku tématu v rámci těchto dvou předmětů na základní škole či víceletém gymnáziu.

7. Pracovní listy

Pracovní listy obsažené v této práci jsou tvořeny tak, že vycházejí z textu obsaženého v souhrnné tabulce. Jsou tvořeny tak, aby byly využity k opakování probraného učiva (tím je myšlen text v souhrnné tabulce). Předpokládá se, že žák, který by PL vyplňoval, bude mít toto učivo probráno. Jsou barevné, protože jsou vytvořené tak, aby je bylo možné vyplňovat i na počítači či tabletu. Mohou být využity v obou předmětech, jak v zeměpisu, tak občanské výchově. Jsou tedy mezipředmětové a koncipovány zejména k využití v 9. třídě ZŠ či v odpovídajícím ročníku víceletého gymnázia. Při tvorbě pracovních listů bylo plně postupováno podle návodu na tvorbu PL podle Tymrákové, Jedličkové a Hradilové. Z hlediska taxonomie cílů bude v každém listu postupně narůstat náročnost. Každý list bude obsahovat alespoň jednu úlohu z vyšších kategorií klasifikace. Při tvorbě ovšem nebylo možné striktně dodržet všech požadavků zmíněných v teoretické části, např. tvorba pracovního listu se má řídit potřebami dané třídy – tyto pracovní listy jsou pouze návrhem možných pracovních listů použitelných ve výuce při opakování probraného učiva, nikoliv pracovními listy tvořenými pro konkrétní třídu.

7. 1 Pracovní list č. 1

1. Lidé popírající existenci Boha nebo jiných nadpřirozených sil se nazývají:

- A)** adventisté **B)** exorcisté **C)** ateisté **D)** konzervatisté

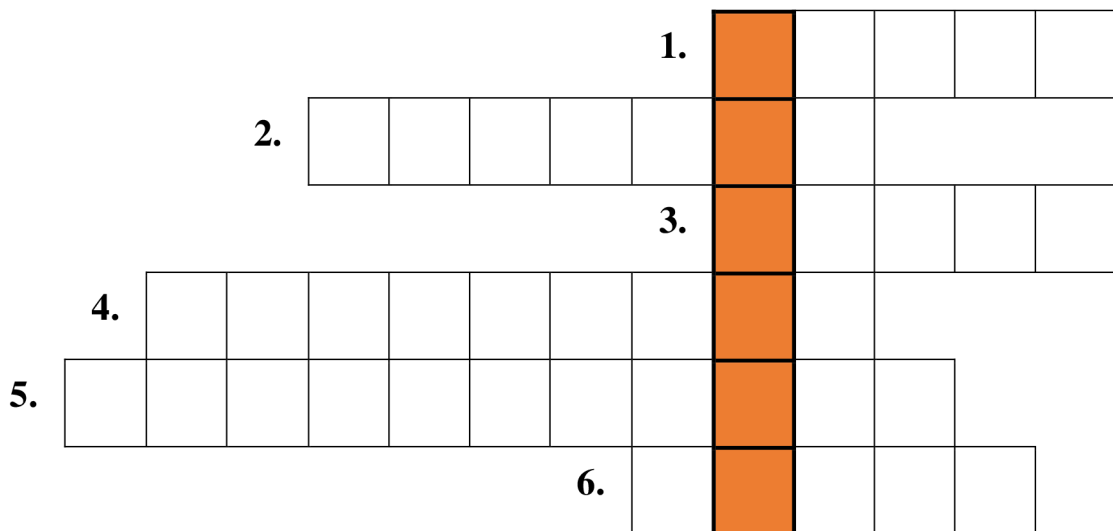
2. Vybarvi v tabulce stejnou barvou slova, která k sobě patří:

Křesťanství – zelená barva, islám – červená barva, judaismus – modrá barva, buddhismus – oranžová barva, hinduismus – žlutá barva.

PAPEŽ	PESACH	GANGA	PŮLMĚSÍC	DHARMA
TANACH	ŠÍITÉ	LETNICE	NIRVÁNA	ÓM
DALAJLÁMA	RYBA	TIBET	ŽIDÉ	MEKKA
KORÁN	VIŠNA	RABÍN	DUCH SVATÝ	HEXAGRAM
GURU	SANSÁRA	MEŠITA	MANDIR	SPASITEL

3. Doplně křížovku a vysvětlí pojem v tajence:

1. Hlavní posvátné místo muslimů:
2. Anděl, který zvěstoval Mohamedovi Alláhovu vůli:
3. Jedna ze dvou hlavních větví islámu:
4. Stát, kde až 87 % lidí vyznává islám:
5. Islám vychází z judaismu a:
6. Islámské právo:

TAJENKA:

4. K jednotlivým symbolům doplň náboženství, ke kterým patří:

5. Ke státům doplň převládající náboženství (můžeš využít atlas):

A) Velká Británie:

B) Egypt:

C) Filipíny:

D) Řecko:

7. 2 Pracovní list č. 2

1. Polyteistickým náboženstvím se také říká:

- A) západní B) východní C) severní D) jižní

2. Zakroužkuj správnou odpověď:

- A) Bůh judaismu se nazývá **Jahve / Alláh**.
- B) Judaismus je **polyteistické / monoteistické** náboženství.
- C) Židovská Bible je psána **hebrejsky / řecky**.
- D) Posvátným městem Izraele je **Jeruzalém / Káhira**.

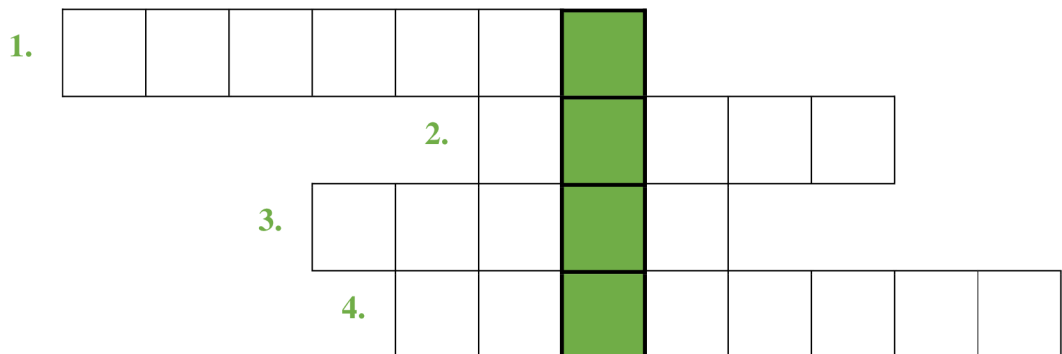
3. Vyplň křížovku, jako tajenka ti vyjde stát. Napiš jeho hlavní město a náboženství, které zde převládá.

1. Buddhismus vnímá život jako:

2. Posvátným zvířetem hinduistů je:

3. Jediným bohem islámu je:

4. Židovská svatyně:

TAJENKA:

Hlavní město:

Náboženství:

4. Jaké náboženství je na obrázku zobrazeno zelenou barvou:

Odpověď:

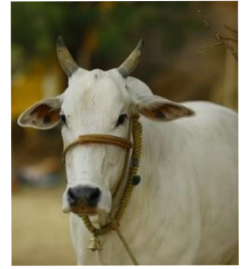
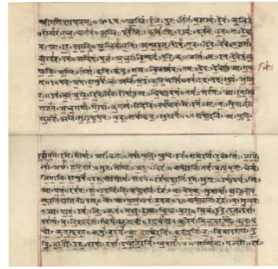
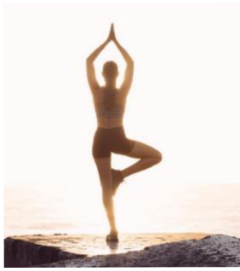
5. K jednotlivým náboženstvím přiřaď obrázky (jeden z první pětičky a druhý z druhé pětičky):

a) křesťanství; b) judaismus; c) islám; d) hinduismus; e) buddhismus

7. 3 Pracovní list č. 3

1. Podle obrázků uhodni náboženství:

Doplň náboženství:

2. Polyteistická náboženství se vyznačují vírou:

A) v jednoho Boha B) ve více bohů

3. Do vět doplň chybějící slova:

Hlavou katolické církve je ___ P ___, sídlí ve ___ A ___.

Hlavními dvěma částmi Bible je ___ R ___ a ___ O ___ zákon.

Islám je spojen s osobou proroka ___ O H A M ___.

Islám se dělí na dvě hlavní větve – ___ U ___ a ___ Í ___.

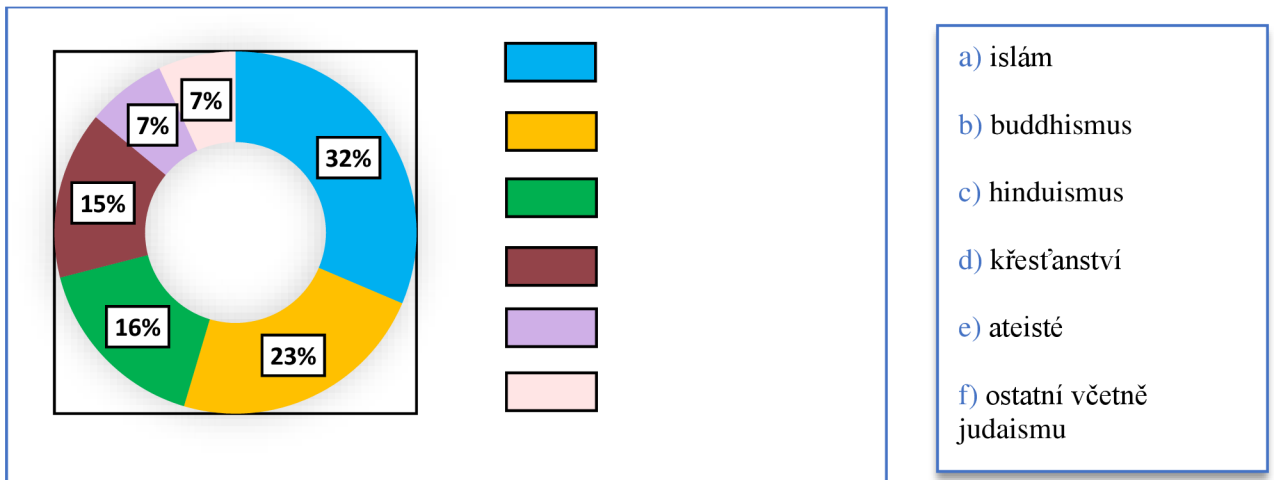
Jednou z forem buddhismu je lámaismus, najdeme jej v ___ B ___.

Jeho duchovním vůdcem je ___ A ___ L ___.

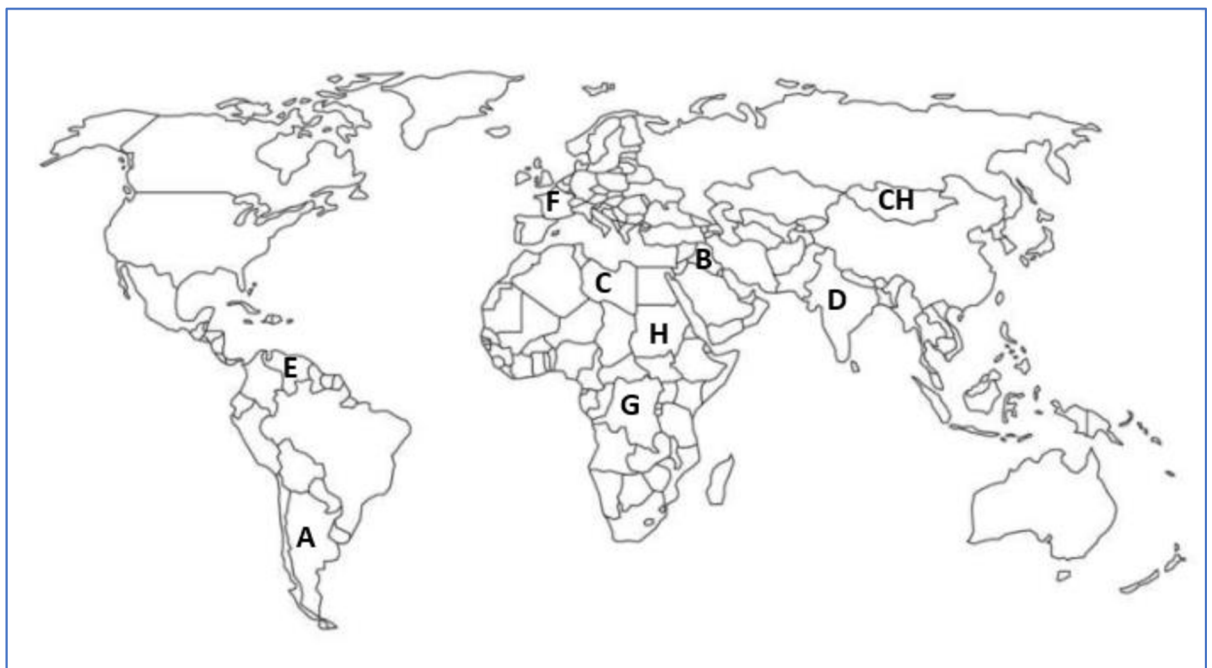
Posvátnými řekami hinduismu jsou ___ N ___ a ___ G ___.

Židovským státem je ___ L ___.

4. Graf zobrazuje procentuální zastoupení náboženství ve světové populaci v roce 2010. Ke každé barvě přiřaď jedno z nabídky, taky aby legenda grafu byla správně:

5. Vyznačené státy pojmenuj a napiš k nim převládající náboženství. (můžeš využít atlas)

A)

B)

C)

D)

E)

F)

G)

H)

CH)

7. 4 Pracovní list č. 4

1. Studium náboženství se zabývá:

- a) regionalistika b) religionistika c) reologie

2. Doplň text:

Nejrozšířenějším náboženstvím na světě je _____. Hlavou římskokatolické církve je _____. Součástí Bible je _____ knih Mojžišových. Davidova hvězda je symbolem _____. _____ je posvátnou knihou islámu. Stoupenci islámu se nazývají _____.

3. Utvoř správné dvojice a doplň náboženství ke kterému náleží:

1. Spasitel 2. Noe 3. křest 4. pravoslaví 5. Velikonoce

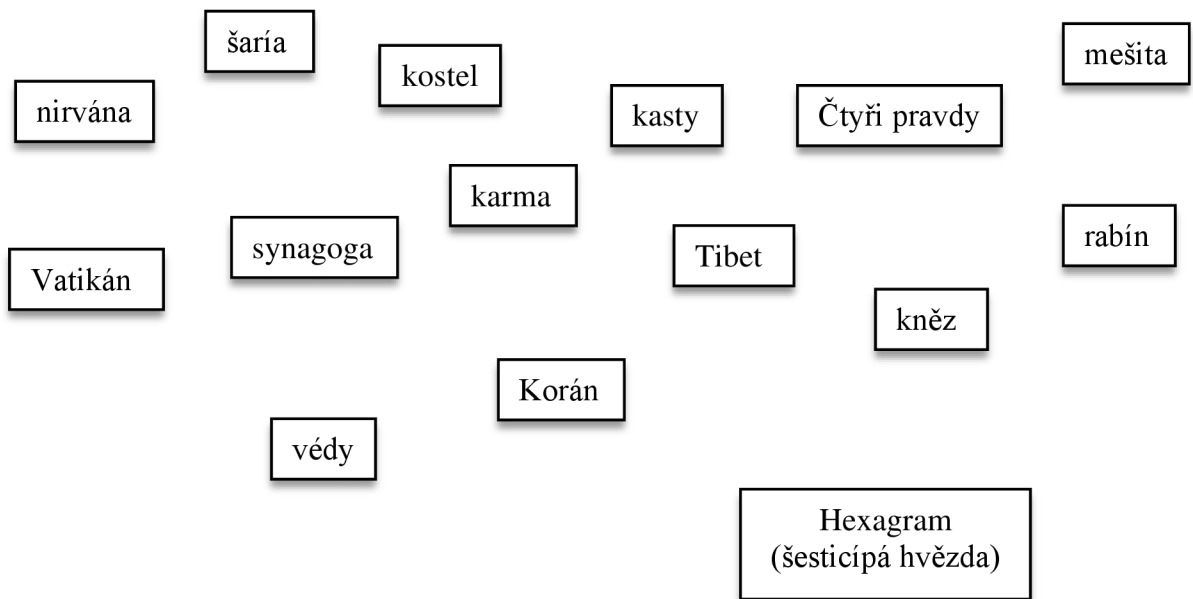
Náboženství:

4. Podtrhni správnou odpověď:

- A) Většina světových náboženství vznikla v **Africe / Asii**.
- B) K monoteistickým náboženstvím patří **islám / buddhismus**.
- C) Velikonoce **jsou / nejsou** pohyblivým svátkem.
- D) Náš letopočet se počítá od narození **Mohameda / Ježíše Krista**.
- E) Židé nesmí konzumovat **vepřové / hovězí** maso.
- F) Pro křesťany je posvátným dnem (dnem odpočinku) **sobota / neděle**.

5. Přiřaď pojmy k jednotlivým náboženstvím:

křesťanství	islám	buddhismus	judaismus	hinduismus

7. 5 Pracovní list č. 5

1. Chanuka je svátkem:

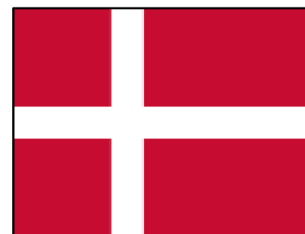
- A)** muslimů **B)** židů **C)** křesťanů

2. K daným tvrzením napiš, zda jsou pravdivá (dopiš ANO) nebo nepravdivá (NE):

- a)** Rozdílnost ve víře bývá často důvodem válek a konfliktů, takovým příkladem je v Evropě Balkán.
- b)** Judaismus je polyteistickým náboženstvím.
- c)** Bůh muslimů se nazývá Jahve.
- d)** Nejrozšířenějším náboženstvím je křesťanství.
- e)** Jeruzalém je jedním z posvátných míst muslimů.
- f)** Většina velkých náboženství vznikla v Asii.
- g)** Buddhistickými bohy jsou Brahma, Višna a Šiva.

3. Křesťanství se dělí na církve: římskokatolickou, pravoslavné a protestantské. V Evropě mají zastoupení všechny tři. V následujícím úkolu vidíš 3 vlajky evropských zemí, 3 území a k nim vždy náleží jedna možnost z křesťanských církví.

Spoj tedy správné trojice:

**A) pravoslavná církev
církvev**

B) katolická církev

C) protestantská

4. Odpověz na otázky:

- Ve kterém městě najdeme posvátná místa muslimů, židů i křesťanů?
- Davidova hvězda je jedním ze symbolů jakého náboženství?
- Která dvě náboženství zakazují věřícím konzumovat vepřové maso?
- U jakých náboženství věřící věří v reinkarnaci?

5. Dopln chybějící slova a následně je najdi v osmisměrce.

- Symbolem buddhismu je kolo _____.
- Po naplnění Čtyř vznešených pravd se člověk dostane do stavu blaženosti neboli _____.
- Buddhismus vnímá život jako _____.
- Pokud se člověku nepodaří dostat se do stavu blaženosti v jednom životě, následuje po smrti _____, a tím další šance dojít k blaženosti.
- Tibetským duchovním vůdcem je _____.
- Buddhismus vznikl v _____ (dnešní stát).
- Zakladatelem buddhismu je Siddhártha Guatama neboli _____.

D	Z	Š	W	Ó	Á	Y	S	N	Ď	Ť
L	J	A	M	Á	L	J	A	L	A	D
O	W	F	I	L	E	Q	Ó	C	N	X
O	R	D	H	A	R	M	Y	N	X	A
I	S	Ó	Í	N	E	P	R	T	U	H
N	X	Á	G	C	Ú	T	Ů	É	G	D
D	W	U	W	F	B	R	L	Z	U	D
I	H	Ž	Á	Ť	Q	Ť	B	B	Ř	U
I	Ý	M	Ě	Z	L	Z	J	P	R	B
R	E	I	N	K	A	R	N	A	C	E
V	N	I	R	V	Á	N	A	Á	H	Ů

8. Hodnocení vytvořených pracovních listů

8.1 Celkové zhodnocení pracovních listů

Jelikož se jedná o bakalářskou práci a student bakalářského studia nemá dostatečnou možnost využít a ověřit pracovní listy v praxi, k ověření správnosti a zhodnocení pracovních listů byla oslovena skupina odborné veřejnosti (9 studentů pedagogických oborů a dva pedagogové). Při zaslání vyhotovených pracovních listů byli seznámeni s účelem pracovních listů. Byli požádáni o zhodnocení věcné správnosti, přiměřenosti náročnosti úloh pro daný ročník, vhodnosti jazykových prostředků, pestrosti úloh, atraktivity pracovních listů, dodržení tématu apod. Hodnotitelé dostali dostatek času k prozkoumání pracovních listů. Poté s každým z nich autorka provedla polostrukturovaný rozhovor, kdy si zapisovala jejich poznatky. Na základě těchto rozhovorů byla vytvořena tabulka (tab. 4), zobrazující silné a slabé stránky pracovních listů. Konkrétní chyby či zajímavé poznatky k určitým otázkám zmíněné hodnotiteli jsou rozebrány dále. Chyby byly opraveny nebo případné poznámky byly doplněny. Konečná opravená verze pracovních listů je součástí práce v příloze.

Tab. 4 Silné a slabé stránky pracovních listů

Silné stránky PL	Slabé stránky PL
<ul style="list-style-type: none">• rozmanitost typů úloh• propracovanost• návaznost úkolů• přehlednost• vzhledová atraktivita• dostatek obrázků• stylizace každého pracovního listu do určité barvy• srozumitelnost	<ul style="list-style-type: none">• z geografického hlediska mohlo být více úkolů na práci s mapou• mohlo být více úkolů pracující s grafy• některé PL jsou zajímavější (ale je to subjektivní posouzení)

Z rozhovorů vyplynulo, že pracovní listy se hodnotitelům většinou líbily, neměli mnoho výtek. PL neobsahovaly obsahové ani jazykové chyby. Písmo i rozdělení úloh v rámci PL bylo v pořádku. Posuzovatelé neměli většinou připomínky k jazykové stránce PL, je ale nutné podotknout, že většina z nich nemá přímé zkušenosti s výukou a v tomto ohledu byli vyzváni hlavně k posouzení srozumitelnosti zadání a jednoznačnosti

odpovědi. Právě tato pozorování nakonec vedla k několika konkrétním úpravám formulace otázek v definitivní verzi PL.

8. 2 Poznatky k úpravám konkrétních úloh

Pracovní list č. 3:

Úkol 3: v případě věty: Hlavními dvěma částmi Bible je ___ R ___ a ___ O ___ zákon. Byla jedním z hodnotících navrhnutá lepší formulace této věty, protože věta v původním znění mohla být zavádějící.

Úkol 4: tento úkol obsahuje graf, který zobrazuje procentuální zastoupení náboženství ve světové populaci za rok 2010. Tento úkol by mohl být pro žáky těžký, proto byla navrhnutá úprava zadání, kdy byla doplněná webová stránka, kde žáci mohou najít správné odpovědi a doplněn metodický postup, jak toho dosáhnout.

Pracovní list č. 4:

Úkol 5: v tomto úkolu mají žáci do prázdné tabulky doplnit nabízené pojmy. V původní verzi jsou pojmy pod tabulkou, ale hodnotitelé je navrhli umístit nad tabulkou, aby bylo zřejmé, že tabulku mají žáci vyplnit jen těmi pojmy, které mají v nabídce.

Pracovní list č. 5:

Úkol 3: tento úkol je opět jeden z těch složitějších, kdy žáci mají spojit obrázek vlajky s obrázkem území příslušného státu a vybrat převládající náboženství daného státu. Bylo doporučeno doplnit zadání o webovou stránku, na které mohou žáci najít informaci o náboženství a metodický postup.

9. Závěr

V rámci kapitoly cíle práce byly položeny otázky, které budou závěrem práce zodpovězeny. Stejně tak byly v cílech práce stanoveny tři hypotézy, které budou dále v závěru potvrzeny, nebo vyvráceny.

Výzkumné otázky: 1. Je dán ve výuce zeměpisu a občanské výchovy dostatečný prostor výuce tématu náboženství, nebo je to spíše opomíjené téma? Z analýzy jednotlivých řad učebnic je zřejmé, že každé nakladatelství a každý autor se věnuje tématu náboženství odlišně. Naprosto překvapivé však je, že nakladatelství Fraus se zkoumanému tématu ve svých učebnicích téměř nevěnuje. A to ani v učebnicích zeměpisu, ani v učebnicích občanské výchovy. Je to překvapivým zjištěním hlavně z toho důvodu, že učebnice tohoto nakladatelství jsou hojně využívány v českých školách.

Kdybychom měli na tuto otázku odpovědět jen po prozkoumání těchto učebnic, odpověď by byla jednoznačná, téma náboženství je hrubě opomíjeno. Není to ovšem tak špatné, protože díky analýze řad nakladatelství Taktik a Nová škola, s. r. o. je vidět, že výuka náboženství má své místo v zeměpise i občanské výchově. Přesto z práce spíše vyplývá, že by výuce náboženství mohlo být věnováno více prostoru.

2. V čem jsou základní rozdíly v jednotlivých vybraných učebnicích? První zásadní rozdíl je v přístupu k tomuto tématu, což je očividné i z odpovědi na předchozí výzkumnou otázku. Dalším rozdílem je grafické pojetí učebnic. Vzhledově nejatraktivnější jsou učebnice nakladatelství Taktik, které zároveň zkoumané téma podávají v nejzábavnější a nejpestřejší formě (obsahují různé typy cvičení k zapojení žáka, ne pouze klasické otázky, na které má žák odpovědět).

3. Vyplývá ze zkoumaných učebnic, že by existoval určitý rámec informací o náboženství, které by učebnice měly obsahovat? Odpověď na tuto otázku je jednoznačně ne, nevyplývá. Opět odpověď vidíme již částečně v odpovědích na předchozí otázku. Nejméně (téměř vůbec) se tématu věnuje nakladatelství Fraus, a to jak v zeměpise, tak občanské výchově. Co se týče zeměpisu, nejvíce prostoru tomuto tématu je věnováno v rámci učebnic nakladatelství Taktik. U občanské výchovy je to jednoznačně učebnice nakladatelství Nová škola, s. r. o.

Hypotézy: 1. Při výuce náboženství v rámci obou předmětů budou vždy přiblíženy v dané výukové řadě všechna světová náboženství. Hypotéza se bakalářskou prací nepotvrdila, tento závěr je velmi překvapivý. Přiblížení základních informací ke světovým náboženstvím je důležité v zeměpise i občanské výchově, proto je opravdu zarážející, že tomu tak není. Základní informace a znaky světových náboženství úplně opomnělo nakladatelství Fraus, které pouze v rámci občanské výchovy velmi zkratkovitě popsalo některá ze světových náboženství. Ve většině učebnic byl mnohem méně zmiňován hinduismus a buddhismus.

2. V učebnicích zeměpisu bude náboženství rozebíráno více povrchně, zaměřené převážně na rozmístění ve světě. Tato hypotéza se zcela potvrdila, a to ve všech řadách učebnic zeměpisu. Náboženství bylo zmiňováno i v rámci regionální geografie jednotlivých kontinentů. U vybraných států bylo většinou napsáno i převládající náboženství. Každá učebnice, která se v nějaké ze svých kapitol věnovala obecnému přiblížení náboženství, vždy obsahovala graf nebo mapu zobrazující rozmístění světových náboženství apod.

3. V učebnicích občanské výchovy bude náboženství rozebíráno více do hloubky, především jak ovlivňuje věřící v jejich životě apod. Tato hypotéza se potvrdila pouze částečně. Problémem je, že v této práci byly zkoumány pouze dvě ucelené řady učebnic občanské výchovy – nakladatelství Fraus a nakladatelství Nová škola, s. r. o. Zde se opět projevuje problém toho, že nakladatelství Fraus se výuce náboženství téměř nevěnuje. Hypotézu bychom zcela potvrdili, pokud bychom ji hodnotili pouze z příkladu učebnice nakladatelství Nová škola, s. r. o., protože zde bylo náboženství velmi dobře a kvalitně zpracováno. Přesně tak, jak by se dalo předpokládat, bylo upozaděno rozmístění světových náboženství. Primárně byla náboženství přiblížena z pohledu, jak ovlivňují věřící v jejich životě.

Závěry bakalářské práce mohou být ovšem zkreslené, protože bylo zkoumáno pouze pět ucelených řad učebnic. Pokud by byly vybrány učebnice jiných nakladatelství, je možné, že by odpovědi na otázky a potvrzení / vyvrácení hypotéz vypadaly jinak.

Důležité je, že vybrané učebnice velmi dobře posloužily k naplnění cíle práce – k vytvoření pěti pracovních listů, které by mohly být teoreticky použity ve výuce. Z analýzy vybraných učebnic vznikl souhrnný text, který by mohl být inspirací při tvorbě výukových materiálů k tématu světová náboženství. Při tvorbě pracovních listů bylo postupováno zcela podle návodu tvorby od Tymrákové, Jedličkové a Hradilové. Učební úlohy obsažené ve vytvořených pracovních listech se řídí Bloomovou taxonomií. Náročnost úloh má stoupající tendenci od nejjednodušších po nejsložitější. Každý pracovní list obsahuje alespoň jednu úlohu z vyšší kategorie klasifikace.

10. Summary

Bachelor thesis is devoted to investigation of teaching religion on elementary school. In Czech education, religion is taught within subjects of Geography, Civics / Social Science and History. By means of chosen textbooks analysis was found out, how much is religion educated and how much time is dedicated to the topic. Textbooks were investigated and evaluated and from the analysis alone, a summary that could work as an educative material was made. The objective of the bachelor thesis was to create five work sheets related to the topic of world's religions, that could be used in both subjects – Geography and Civics. Work sheets were created according to the summary.

The theoretical part consists of information about the education task, their taxonomy and function, etc. The practical and the most important part, are work sheets alone,

evaluation of those was made by expert community. Their critics was utilized into the final version of those work sheets. In conclusion, survey questions are answered. Hypothesis established at the very beginning of the thesis is confirmed or disproved. The conclusion cannot be generalized because only three Geography and two Civics comprehensive textbooks were investigated. Results of bachelor thesis can serve as a perspective, how is religion within the subject framework educated.

11. Seznam literatury a zdrojů

11. 1 Seznam literatury

BOČANOVÁ, Tereza, Eliška KUBŮ, Karel ZNAMENÁČEK, et al. *Hravý zeměpis 6: planeta Země: pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. 2. vydání. Praha: Taktik, [2014]-2017. ISBN 978-80-7563-112-1.

BROM, Zdeněk, Dagmar JANOŠKOVÁ, Monika ONDRÁČKOVÁ, Dagmar ŠAFRANKOVÁ, Hana MARKOVÁ a Jitka ŠEBKOVÁ. *Občanská výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2. upravené vydání. Plzeň: Fraus, 2019. ISBN 978-80-7489-471-8.

ČERVENÝ, Pavel, Jan KOPP, Pavel MENTLÍK a Magdalena ROUSOVÁ. *Zeměpis 6: hybridní učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2. vydání. Plzeň: Fraus, 2021. Škola s nadhledem. ISBN 978-80-7489-707-8.

GÉRINGOVÁ, Jana, Markéta HLOŽKOVÁ, Zuzana KLOPACZ, Vlasta KŘENKOVÁ, Iveta MARTINCOVÁ, Petr ŠIMON, Jana VÁCHOVÁ a Petra VENHUDOVÁ. *Hravý zeměpis 8*. 3. vydání. Praha: Taktik International, [2016]. ISBN 978-80-87881-99-6.

GÉRINGOVÁ, Jana, Markéta HLOŽKOVÁ, Zuzana KLOPACZ, Kateřina KNŮROVÁ, Iveta MARTINCOVÁ, Petr ŠIMON a Petra VENHUDOVÁ. *Hravý zeměpis 9: lidé a hospodářství: pracovní sešit pro 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. 3. vydání. Praha: Taktik, 2018. ISBN 978-80-7563-167-1.

HUDECOVÁ, Dagmar. *Revize Bloomovy taxonomie edukačních cílů*. In: *Pedagogika*. 2004, roč. 54, č. 3, s. 274-283. INNS 0031-3815.

HÜBELOVÁ, Dana a Petr CHALUPA. *Zeměpis*. 6. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2020. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-824-4.

CHALUPA, Petr a Dana HÜBELOVÁ. *Zeměpis 9: lidé a hospodářství*. 6. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2018. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-952-4.

KOHOUTOVÁ, Alice, Jiří PREIS a Jiří DVORÁK. *Zeměpis 7: hybridní učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2. vydání. Plzeň: Fraus, 2021. Škola s nadhledem. ISBN 978-80-7489-708-5.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.

LAICMANOVÁ, Antonie. *Výchova k občanství 9: učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV*. 5. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2018. Duhová řada. ISBN 978-80-7600-008-7.

MARADA, Miroslav. *Zeměpis 9: hybridní učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2. vydání. Plzeň: Fraus, 2021. Škola s nadhledem. ISBN 978-80-7489-710-8.

MARADA, Miroslav, Tomáš HAVLÍČEK, Tomáš MATĚJČEK, Martin HANUS a Pavel CHROMÝ. *Zeměpis 8: hybridní učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2. vydání. Plzeň: Fraus, 2021. Škola s nadhledem. ISBN 978-80-7489-709-2.

RONČKOVÁ, Kateřina, Jana GÉRINGOVÁ, Petr FIALA, et al. *Hravý zeměpis 6: planeta Země: pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. Praha: Taktik, [2013-2016]. ISBN 978-80-905029-6-3.

ŘEZNÍČKOVÁ, Dana a Tomáš MATĚJČEK. *Úlohy ve výuce geografie*. Praha: Nakladatelství P3K, 2014. ISBN 978-80-87343-46-3.

STRAŠILOVÁ, Gabriela, Eliška KUBŮ, Eva KYŠOVÁ, et al. *Hravý zeměpis 9: lidé a hospodářství: pro 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. 2. vydání. Praha: Taktik, [2015]-2020. ISBN 978-80-7563-287-6.

SVATOŇOVÁ, Hana. *Zeměpis 7: učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV*. 7. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2019. Duhová řada. ISBN 978-80-7600-077-3.

SVATOŇOVÁ, Hana, Jaromír KOLEJKA, Petr CHALUPA a Dana HÜBELOVÁ. *Zeměpis 7: učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV*. 8. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2018. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-997-5.

ŠIMON, Petr, Jana VÁCHOVÁ, Lucie MÜLLEROVÁ, Pavel TAUŠ, Iveta MARTINCOVÁ a Jana GÉRINGOVÁ. *Hravý zeměpis 7*. 3. vydání. Praha: Taktik International, [2016]. ISBN 978-80-87881-79-8.

ŠINDÝLEK, Jan, Tereza BOČANOVÁ, Eliška KUBŮ, et al. *Hravý zeměpis 7: regionální zeměpis kontinentů: pro 7. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. Praha: Taktik, [2013]-2017. ISBN 978-80-7563-072-8.

TYMRÁKOVÁ, Iva, Helena JEDLIČKOVÁ a Lenka HRADILOVÁ. *Pracovní list a tvorba pracovního listu pro přírodovědné vzdělávání*. In Metodologické aspekty a výskum v oblasti didaktik přírodovědných polnohospodářských a příbuzných oborů. Nitra, : Přírodovědec č. 171: Přírodovědec č. 171, 2005. s. 104 - 110. ISBN 80-8050-848-8.

11. 2 Seznam obrázků

Pracovní list č. 1:

Půlměsíc s hvězdou: *DESING EXPRESS* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.designexpress.cz/p/samolepka-na-auto-hvezda-a-pulmesic/>

Slabika óm: *Wikipédia: Óm* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://sk.wikipedia.org/wiki/%C3%93m>

Menora: *Pixabay: Menora Židovská svíčka* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://pixabay.com/cs/vectors/menora-%C5%BEidovsk%C3%BD-sv%C3%AD%C4%8Dka-judaismus-42470/>

Ryba: *Wikipedie: Ichthys* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ichthys>

Kolo dharmy: *Fotky & Foto FOTOBANKA: Vektor Kolo dharmy, buddhismus vektorové ikony 145899647* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: [https://fotky-foto.cz/fotobanka/kolo-dharmy-buddhismus-vektorove-ikony\(4-145899647\)/](https://fotky-foto.cz/fotobanka/kolo-dharmy-buddhismus-vektorove-ikony(4-145899647)/)

Pracovní list č. 2:

Mapa: ŠINDÝLEK, Jan, Tereza BOČANOVÁ, Eliška KUBŮ, et al. *Hravý zeměpis 7: regionální zeměpis kontinentů: pro 7. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. Praha: Taktik, [2013]-2017. ISBN 978-80-7563-072-8.

Betlém: *AVETOURL CESTOVNÍ KANCELÁŘ: BETLÉM - MĚSTO NEUVĚŘITELNÝCH KONTRASTŮ* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://izrael.avetour.cz/betlem-mesto-neuveritelnych-kontrastu.html>

Buddhistický mnich: *Wikipedie: Théraváda* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Th%C3%A9rav%C3%A1da>

Mekka: *Wikipedie: Hadždž* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Had%C5%BEd%C5%BE>

Rabíni: *IDNES.cz: Rabíni z celého světa se v Praze pomodlili u hrobu „stvořitele golema“* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rabini-z-celeho-sveta-se-v-praze-pomodlili-u-hrobu-stvoritele-golema.A090907_143243_domaci_bar

Hinduista: *indie.svetadily.cz: Váránasí - svaté město a krematorium hinduistů* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://indie.svetadily.cz/clanky/Varanasi-svate-mesto-a-krematorium-hinduistu>

Buddhistická socha: *Co je to?: Výraz, termín, definice slova Buddhismus. Co znamená odborný pojem Buddhismus z kategorie Náboženství?* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://cojeto.superia.cz/nabozenstvi/buddhismus.php>

Ježíš Kristus: *Římskokatolická farnost Jestřebí: Katechismus ve verších: Pán Ježíš Kristus* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://poute.eu/jestrebi/view.php?cislocclanku=2019010002>

Zed' nářků: *CK MUNDO: Jeruzalém - Zed' nářků* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.mundo.cz/izrael/zed-narku>

Hinduističtí bohové: *www.thajsko-kambodza.cz: Hinduismus* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <http://www.thajsko-kambodza.cz/2015/10/hinduismus/>

Muslimka: *TravelMagazín... krásy světa na jedné adrese: Co byste měli vědět o islámu, než vyrazíte do muslimských zemí* [online]. 2014 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://magazin.travelportal.cz/2014/06/04/co-byste-meli-vedet-o-islamu-nez-vyrazite-muslimskych-zemi/>

Pracovní list č. 3:

Jóga: *DIANA ZADÁKOVÁ: Co nejdůležitějšího mě naučila jóga a jak s ní začít?* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.dianaella.com/2020/02/17/co-nejdulezitejsiho-me-naucila-joga-a-jak-s-ni-zacit/>

Vlajka Indie: *Statnivlajky.cz: Indická vlajka* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.statnivlajky.cz/indie>

Védy: *Wikipedie: Védy* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A9dy>

Kráva: *Pal stav: Posvátné symboly hinduismu* [online]. 2018 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.palstav.cz/posvatne-symboly-hinduismu/>

Mapa světa: *Hotelove.cz: Slepá mapa světa – Výběr nejlepších map ke stažení* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://hotelove.cz/slepa-mapa-sveta/>

Pracovní list č. 4:

Ježíš Kristus: *Myloview: Fototapeta: Ježíš Kristus katolické náboženství umění perokresba styl. dobře* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://myloview.cz/fototapeta-jezis-kristus-katolicke-nabozenstvi-umeni-perokresba-styl-dobre-c-4DCC90B>

Křest: *ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE: Křest udělovaný pozměněnými svátostnými formulami je neplatný* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/200806krest-udelovany-pozmenenymi-svatostnymi-formulemi-je-neplatny>

Velikonoční beránek: *Český rozhlas: Velikonoce, jedny z našich nejkrásnějších svátků. Tradice a oslava příchodu jarního období* [online]. 2020 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://hradec.rozhlas.cz/velikonoce-jedny-z-nasich-nejkrasnejsich-svatku-tradice-a-oslava-prichodu-8182104>

Noemova archa: *TÁBOŘENÍ.cz: Noemova archa* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.taboreni.cz/tabor/3689/Noemova-archa.html>

Patriarcha: *Wikipedie: Neofyt Bulharský* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Neofyt_Bulharsk%C3%BD

Pracovní list č. 5:

Vlajka Itálie: *VLAJKY.eu: Vlajka Itálie* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.vlajky.eu/vlajka-It%C3%A1lie/>

Území Itálie: *Paklenica Mapa: Itálie Slepá Mapa* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://lorenzoinga.blogspot.com/2019/11/italie-slepa-mapa.html>

Vlajka Ukrajiny: *Wikipedie: Ukrajina* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ukrajina#St%C3%A1tn%C3%AD_symboly

Území Ukrajiny: *Wikipédia: Oblasť (Ukrajina)* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: [https://sk.wikipedia.org/wiki/Oblasť_\(Ukrajina\)#/media/Súbor:Ukraine_adm_location_map.svg](https://sk.wikipedia.org/wiki/Oblasť_(Ukrajina)#/media/Súbor:Ukraine_adm_location_map.svg)

Vlajka Dánska: *Wikipedie: Dánsko* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Dánsko>

Území Dánska: *Wikipédia: Súbor:Denmark location map.svg* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/Súbor:Denmark_location_map.svg

Přílohy (aktualizovaná verze pracovních listů po korektuře)

4. K jednotlivým symbolům doplň náboženství, ke kterým patří:

5. Ke státům doplň převládající náboženství (můžeš využít atlas):

A) Velká Británie:

B) Egypt:

C) Filipíny:

D) Řecko:

Pracovní list č. 2

1. Polyteistickým náboženstvím se také říká:

- A) západní B) východní C) severní D) jižní

2. Zakroužkuj správnou odpověď:

- A) Bůh judaismu se nazývá **Jahve / Alláh**.
- B) Judaismus je **polyteistické / monoteistické** náboženství.
- C) Židovská Bible je psána **hebrejsky / řecky**.
- D) Posvátným městem Izraele je **Jeruzalém / Káhira**.

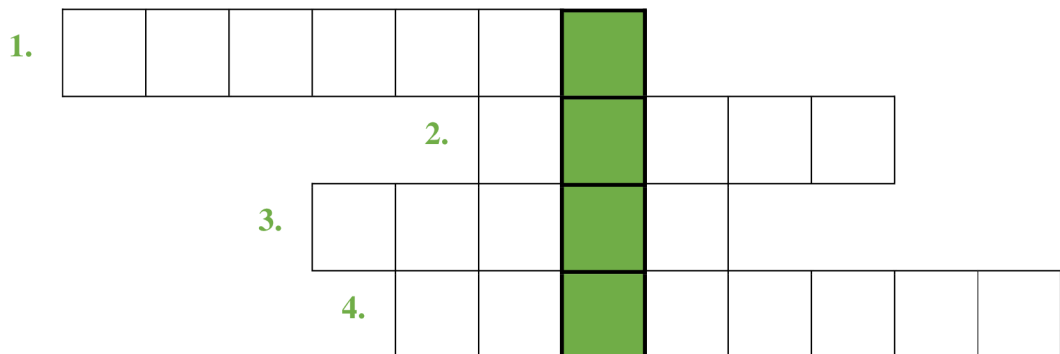
3. Vyplň křížovku, jako tajenka ti vyjde stát. Napiš jeho hlavní město a náboženství, které zde převládá.

1. Buddhismus vnímá život jako:

2. Posvátným zvířetem hinduistů je:

3. Jediným bohem islámu je:

4. Židovská svatyně:

TAJENKA:

Hlavní město:

Náboženství:

4. Jaké náboženství je na obrázku zobrazeno zelenou barvou:

Odpověď:

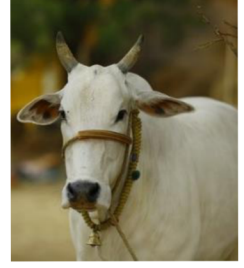
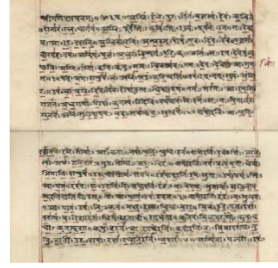
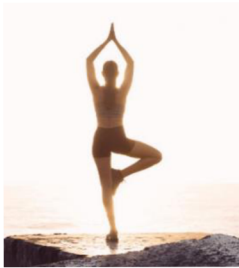
5. K jednotlivým náboženstvím přiřaď obrázky (jeden z první pětičky a druhý z druhé pětičky):

a) křesťanství; b) judaismus; c) islám; d) hinduismus; e) buddhismus

Pracovní list č. 3

1. Podle obrázků uhodni náboženství:

Doplň náboženství:

2. Polyteistická náboženství se vyznačují vírou:

A) v jednoho Boha B) ve více bohů

3. Do vět doplň chybějící slova:

Hlavou katolické církve je ___ P ___, sídlí ve ___ A ___.

Bible se člení na ___ R ___ a ___ O ___ zákon.

Islám je spojen s osobou proroka ___ O H A M ___.

Islám se dělí na dvě hlavní větve – ___ U ___ a ___ Í ___.

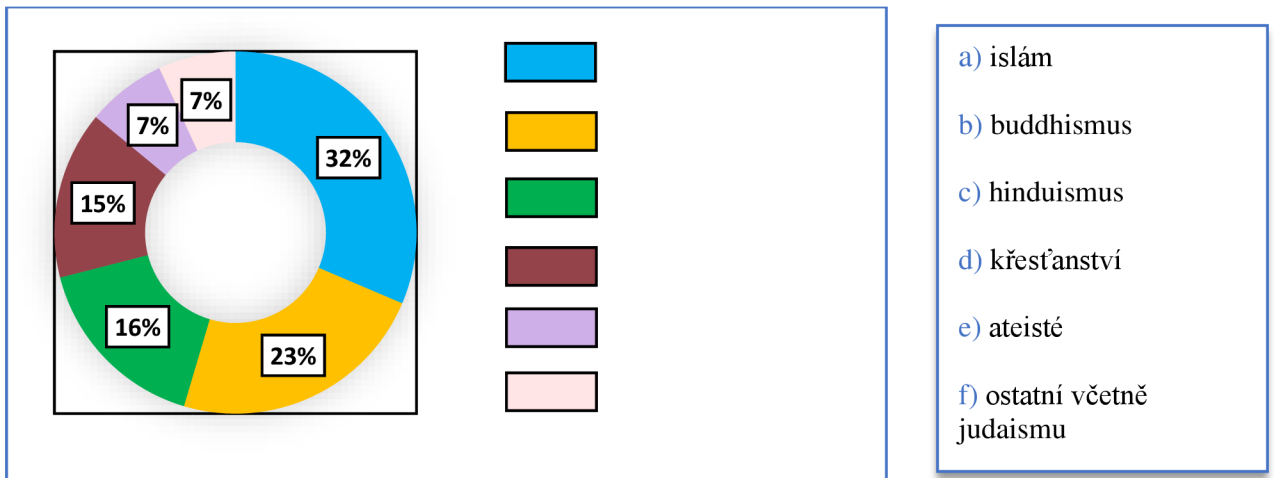
Jednou z forem buddhismu je lámaismus, najdeme jej v ___ B ___.

Jeho duchovním vůdcem je ___ A ___ L ___.

Posvátnými řekami hinduismu jsou ___ N ___ a ___ G ___.

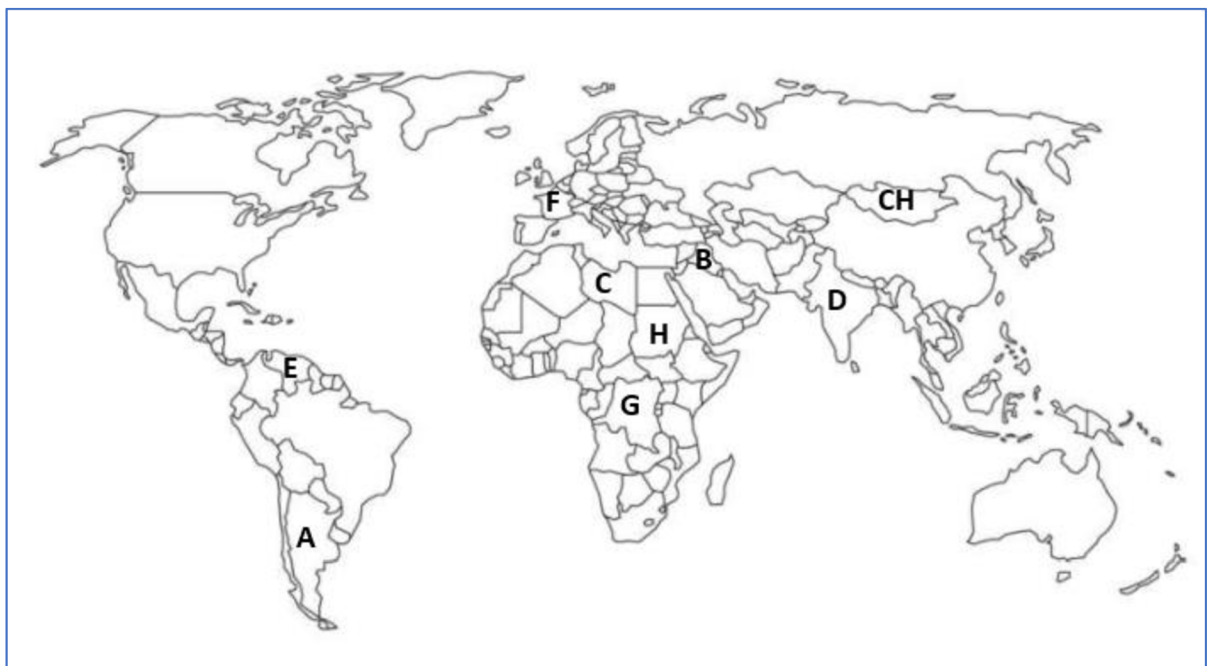
Židovským státem je ___ L ___.

4. Graf zobrazuje procentuální zastoupení náboženství ve světové populaci v roce 2010. Ke každé barvě přiřaď jedno z nabídky, taky aby legenda grafu byla správně:

Nápověda: Pokud si nebudeš vědět rady, správnou odpověď najdeš pod tímto odkazem <https://ekonom.cz/c1-65066470-krestanstvi-na-ustupu-v-evrope-do-roku-2050-posili-ateismus-a-islam>.

5. Vyznačené státy pojmenuj a napiš k nim převládající náboženství. (můžeš využít atlas)

A)	B)	C)
D)	E)	F)
G)	H)	CH)

Pracovní list č. 4

1. Studium náboženství se zabývá:

- a) regionalistika b) religionistika c) reologie

2. Doplň text:

Nejrozšířenějším náboženstvím na světě je _____. Hlavou římskokatolické církve je _____. Součástí Bible je _____ knih Mojžíšových. Davidova hvězda je symbolem _____. _____ je posvátnou knihou islámu. Stoupenci islámu se nazývají _____.

3. Utvoř správné dvojice a doplň náboženství ke kterému náleží:

1. Spasitel 2. Noe 3. křest 4. pravoslaví 5. Velikonoce

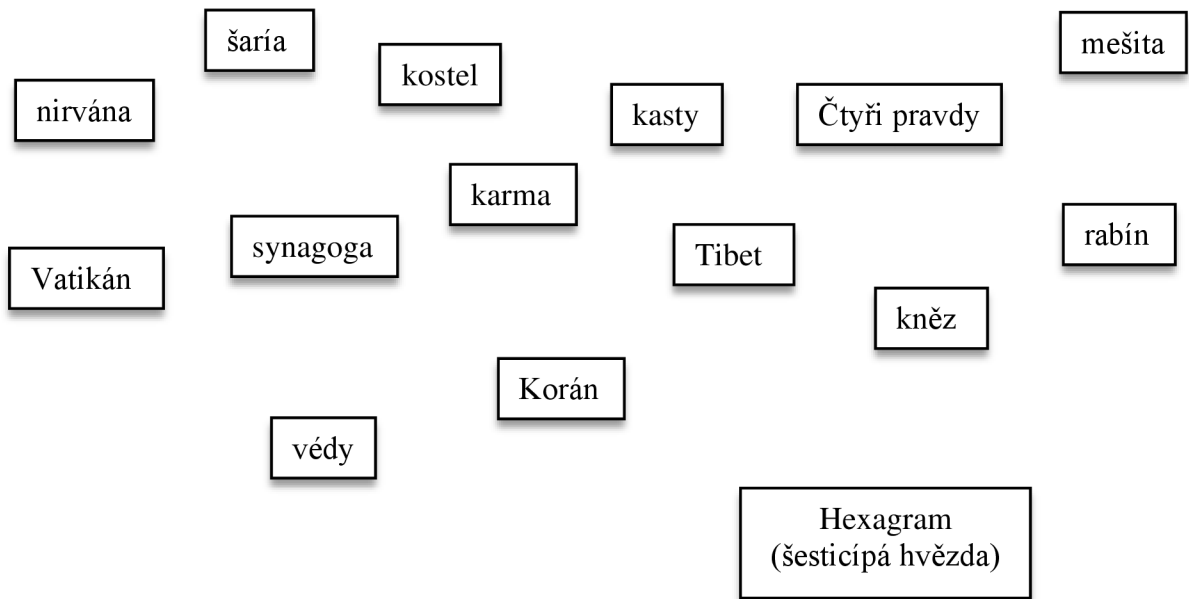

Náboženství:

4. Podtrhni správnou odpověď:

- A) Většina světových náboženství vznikla v Africe / Asii.
 B) K monoteistickým náboženstvím patří islám / buddhismus.
 C) Velikonoce jsou / nejsou pohyblivým svátkem.
 D) Náš letopočet se počítá od narození Mohameda / Ježíše Krista.
 E) Židé nesmí konzumovat vepřové / hovězí maso.
 F) Pro křesťany je posvátným dnem (dnem odpočinku) sobota / neděle.

5. Přiřaď pojmy k jednotlivým náboženstvím:

křesťanství	islám	buddhismus	judaismus	hinduismus

Pracovní list č. 5

1. Chanuka je svátkem:

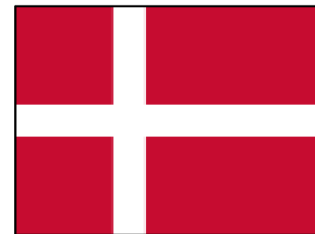
- A)** muslimů **B)** židů **C)** křesťanů

2. K daným tvrzením napiš, zda jsou pravdivá (dopiš ANO) nebo nepravdivá (NE):

- a) Rozdílnost ve víře bývá často důvodem válek a konfliktů, takovým příkladem je v Evropě Balkán.
- b) Judaismus je polyteistickým náboženstvím.
- c) Bůh muslimů se nazývá Jahve.
- d) Nejrozšířenějším náboženstvím je křesťanství.
- e) Jeruzalém je jedním z posvátných míst muslimů.
- f) Většina velkých náboženství vznikla v Asii.
- g) Buddhistickými bohy jsou Brahma, Višna a Šiva.

3. Křesťanství se dělí na církve: římskokatolickou, pravoslavné a protestantské. V Evropě mají zastoupení všechny tři. V následujícím úkolu vidíš 3 vlajky evropských zemí, 3 území a k nim vždy náleží jedna možnost z křesťanských církví.

Spoj tedy správné trojice:

**A) pravoslavná církev
církvev**

B) katolická církev

C) protestantská

Nápověda: při tomto úkolu můžeš používat atlas. Pokud si nebudeš jistý/á, jaká z křesťanských církví v dané zemi převažuje, můžete využít tento odkaz <https://temata.rozhlas.cz/nabozenstvi?combine=N%C3%A1bo%C5%BEenstv%C3%AD%20v%20zem%C3%ADch%20EU%3A&url=>. Český rozhlas v jedné ze svých rubrik dříve věnoval náboženství v zemích EU, nalezneš zde články o náboženství jak v Itálii, tak Dánsku. A poslední z náboženství, které ti v možnostech zůstane patří Ukrajině.

4. Odpověz na otázky:

- a) Ve kterém městě najdeme posvátná místa muslimů, židů i křesťanů?
- b) Davidova hvězda je jedním ze symbolů jakého náboženství?
- c) Která dvě náboženství zakazují věřícím konzumovat vepřové maso?
- d) U jakých náboženství věřící věří v reinkarnaci?

5. Dopln chybějící slova a následně je najdi v osmisměrce.

1. Symbolem buddhismu je kolo _ _ _ _ _.
2. Po naplnění Čtyř vznešených pravd se člověk dostane do stavu blaženosti neboli _ _ _ _ _.
3. Buddhismus vnímá život jako _ _ _ _ _.
4. Pokud se člověku nepodaří dostat se do stavu blaženosti v jednom životě, následuje po smrti _ _ _ _ _ , a tím další šance dojít k blaženosti.
5. Tibetským duchovním vůdcem je _ _ _ _ _.
6. Buddhismus vznikl v _ _ _ _ _ (dnešní stát).
7. Zakladatelem buddhismu je Siddhártha Guatama neboli _ _ _ _ _.

D	Z	Š	W	Ó	Á	Y	S	N	Ď	Ť
L	J	A	M	Á	L	J	A	L	A	D
O	W	F	I	L	E	Q	Ó	C	N	X
O	R	D	H	A	R	M	Y	N	X	A
I	S	Ó	Í	N	E	P	R	T	U	H
N	X	Á	G	C	Ú	T	Ů	É	G	D
D	W	U	W	F	B	R	L	Z	U	D
I	H	Ž	Á	Ť	Q	Ť	B	B	Ř	U
I	Ý	M	Ě	Z	L	Z	J	P	R	B
R	E	I	N	K	A	R	N	A	C	E
V	N	I	R	V	Á	N	A	Á	H	Ů